

84(2-632.1)6-5

С-179.

ПАСЛЕЙ САМЫК

ТЫНЫМНЫҢ

алтын

садтары

КОНТРОЛЬНЫЙ ЛИСТОК
СРОКОВ ВОЗВРАТА

КНИГА ДОЛЖНА БЫТЬ
ВОЗВРАЩЕНА НЕ ПОЗЖЕ
УКАЗАННОГО ЗДЕСЬ СРОКА

Колич. пред. выдач

377153

2-2(1.443-1)18

ПАСЛЕЙ
САМЫК

ТЫНЫМНЫН
алтын
садтары

13

Улгерлик жуунты

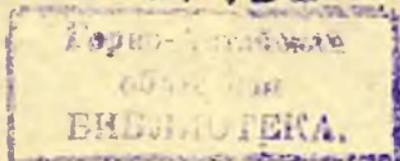
Алтайдын бичиктер чыгарар
издательствозынын
Туулу Алтайдагы бблүги • 1982

84(2-632.1)6-6

С(Алт)

С-179

377153 ✓

Самыков В. Т.

С 179 Души волшебные сады. — Стихи. Переиздание. — Горно-Алтайск: Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства, 1982. — 180 с.

Паслей Самык — поэзиялык аңгылу жолду, кычыраачыга айдатан аңгылу эп-аргалу автор. Поэттин бу улгерлик жуунтызына алдында чыккан жуунтылардан талдап алган улгерлер кирген. Улгерлердег автордыг ал-сагыжынын арузы, поэзияда агару кууни корунет.

С $\frac{70403-002}{M 138(03)82}$ 17-82

© Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства 1982

КҮН УУЛЫ

ТЫМЫК КӨСТӨР

Ыраак кырлардын ары жанында,
Уйкулу ыштардын ары жанында

Күүнзеген кару город бар,
Күр жанындагы тура бар.

Анда эмди күн тий жат,
Албаты көлзөп базып жат.
Анда эмди санааркак буттар
База кайда да барып жат.

Ундылбайтан эрикчил бар,
Уккур тымык көстөр бар.

Эрке жылу санаала
Сананды не бир катап?
Эрү көстөр жаштарла
Тартылды не бир катап?

ЈАСКЫ ТҮНДЕ

Айдын амыр чалузы
Араай көгөрүп урулып јат.
Сууныг сурлаган толкузы
Суркурап, жылу шымырап јат.

Јодрам мениг, јодрам,
Јараш ыйлаган јодрам,
Јардыма чечек төгүп салзанг.
Чечегингле көмүп салзанг.

Чечегингле карлап салзанг,
Чечилип албай, отыр калайын,
Көп үйелер санан калайын,
Келер улусты көр калайын.

УЙУКТАГАН БАЛА

(Уйгаштыру јок үлгер)

Кандый жараш —
арыйла, уйуктаган
баланыг амыры:
Тумчугынанг тыныжы
жылу сыйкырап,
үстинде айланат,
Эриндери чечектий,
толу качарларында
кан ойногон,
Эттен будаштары ла колдоры
туура чачылган...
Бала,
Кеен чөрчөктөрдий түштер
түжинде көрүлзин.

Эмди
Энчү мелиреген эдинге
ийде жангыдан урулат.
Эртен база ла жаскы актарда
көбөлөк сүреринг,
Телекей кайкаарын:
Ол чөрчөктий
кеен ле улу!

ЖЕРИМ АЛКАГАНЫМ

Кадын ичи болгожын,
Касталып сынган тажына
Кал жүректү жүнма тепкен,
Кайыжып келген жигинен
Жажыл арчын толголгон,
Кышкы жыбар жалап жадар,
Жайгы жаңмыр чокып жадар
Жебрен кодыр кайаларлу,
Жик кериген корымдарлу,
Как тазылду карагай капкан
Көп сорбылу жарадын
Анданып келип согуп жадар
Ачурканган Кадынду
Ада-төрөл Алтайым.
Кедери жерде болгожын,
Көк чанкырдын алдында
Жажыл барбак чибилерлү
Жекен арал жакалай,
Жыраа-тайа жык тунук
Жыгын арка эдектей
Көк тамырдый согулган,
Кара суузы аржан-кутук
Эптү жабыс боочыларлу
Эне-төрөл Алтайым.

КЕРЕЕС КҮҮН

Аргымак атту болор эдим,
Арчымак ашту болор эдим,
Алтайымнын сынына чыгып,
Амыр жортуп жүрер эдим.

Артылыжып туулар барган,
Ак-жарыкты өдө берген,
Көө-куйактын күр көксин
Жебрен женес базып салган...
Соок олордын бүдүмин аярып,
Кату санаалар шүүр эдим.

Карануй чичке аралдар чыккан
Карыкчыл сынын өрө жортуп,
Көк чакпынду суулар түшкен
Узүлбес олордын үнин угуп,
Жүрегим ырысту болор эди.

Жай сыркынду Алтайымнын
Жайыла берген жаландарын
Жарык түнде кечер эдим.
Жайылып келип ат үстинен
Жаш чечектер көрөр эдим,
Жапсу көзүн ачар эдим.

Ургүлжикке үргү баскан
Мөнгү бүрлү мөш төзине
Эрмен-чечен кыл-топшуурдын
Эткир-коо үни өткүрө
Эски үйе эм болгожын,
Энчү-тымык эске алынып,
Жаңы үйе бу болгожын,
Жардак-жарык эм айладып,
Жаңар айдып калар эдим.
Жайаган сындар тындаар эди.

СЕНИН КӨСТӨРИН

Амыр уйкулу кипаристер ажыра
Алтын музыка айланып түжет.
Артып калган Алтайымнан
Ару, ару көстөр көрүнөт.

Ару көстөр, араай көстөр,
Агару, тымык уйуктагар.
Ару көстөр, араай көстөр,
Артырар деп сананбагар.

Ырызым менин — ыраак көстөр,
Ырысту болзын алдында јолоор,
Алтыннан баалу ару көстөр,
Амыр болзын алдында јолоор.

* * *

Кара көстү көөркийим,
Качан кууним айдарым?
Кару сөстү көөркийим,
Качан сеге келерим?

Кайран сеге беретен
Көксимде көп каруум бар.
Көөркий сени көрөтөн
Көзимде көп јылуум бар.

* * *

Унчукпас кара көстөр бар,
Ургүлјиге көргөдий.
Кару тымык эрмек бар,
Ыйлап ийгедий.

Унчукпас, уккур көстөр, слер
Уур кунугу билдеер не?
Карулу јенил сөстөр, слер
Каран ачулу болдоор не?

* * *

Кайран ла экем, кару ла экем,
Кара ла јангыс сүүген экем,
Көксимди мениң сыстаткан экем,
Көзимди мениң јаштаткан экем,
Эрке санааларым сеге санангам,
Эрү сөстөрим сеге јазагам...

* * *

Унчукпас тымык көстөрди
Уйуктаткан болзом.
Уур кара чачтарды
Урулткан болзом,
Чичке кара кабакты
Чийген болзом!

* * *

Көстөри топ көөркийим,
Көрүп унчукпас көөркийим,
Чачтары уур көөркийим,
Чат тидинбес көөркийим.

Көстөринниң түбине
Көрүп ле калтан мен болзом,
Чачтарыннын чагына
Чылап ла калтан мен болзом.

* * *

Салкыны көп салымда
Сананарым мен сени.
Жотконы көп жолымда
Жоксынарым мен сени.

Эбирилбес эм адын
Эдип артты эрдимде.
Көрүшпейтен көстөриң
Көрүлип артты көксимде.

* * *

Куба чөлдин түбиле
Куйундар ойноп учуп калт.
Кичинек турам үстиле
Куйундар ойноп улып калт.

Кожондо, куйун, кожондо —
Кичинек турамда жылу бар.
Кожондо, куйун, кожондо —
Көксимде менин түштер бар.

Жалбырап өткөн жастарым —
Жаражы алдымда көрүнөт.
Жарыжып барган жолдорум
Жайылып алдымда көрүнөт.

Кожондо, куйун, кожондо —
Кичинек турамда жылу бар.
Кожондо, куйун, кожондо —
Көксимде менин түштер бар.

Кара салкын өткүрө,
Карлаган жалбыш ажыра

Кӧӧркийим кӧстӧри кӧрӧнет,
Кӧӧркийим эрди чечектейт.

Кожондо, куйун, кожондо —
Кичинек турамда жылу бар.
Кожондо, куйун, кожондо —
Кӧксимде менин тӱштер бар.

* * *

Коот соккон кӧгӱсти
Коронду жалку не басты?
Кан ойногон жүрекке
Кара уйку не тӱшти?

Жайылып учуп калатан
Жараш санаа эм кайда?
Жажытту ырыс болотон
Жардак кӱӱним эм кайда?

Шыныражып келетен
Кӱмӱш үндү сӧс кайда?
Шынырт эдип тӱжетен
Куулгазынду тӱш кайда?

Алтын тандый айладу
Амыр тунуп калды ба?
Амадаган амаду
Ачынчы болуп артты ба?

Эркетендү санаалар,
Эбирип ойто жетсегер.
Элбирӱлү кӧрӱлер,
Экпинделип эбирзеер.

Жаш жылдарым алдына
Жалтанбас омогым эм керек.
Бу алтайдын үстине
Бийик ырыс мее керек.

* * *

Айдын чалузы алыс сыңыраган,
Жалакай толку жаратка жапсыйт.
Кеен төрөлимнин уйкузын кеелеген
Тымык кожондор үргүлү жайылат.

Мен ойто ло бу амыраган Алтайда
Көксим бууныгып, базып жүрүм.
Кара көстөрдин илбүзине туттурган
Күүним жоксынып, эригип жүрүм.

Эртен база ла бу энчү телекей
Эркин ойгонып, иштерин баштаар.
Эң ле бийик күйүшле күйген
Санаалар ойноп, жүректөр согор.

КУС

Эн меесте мүркүт акшыйт.
Эн меесте мүркүт акшыйт.

Түмен туулар сынгылап барган.
Түмен ыштар сыңырап калган...

Корондый соок суулар шуулайт,
Кандый бүрлү кайындар күйет.

Жер-энемнин төжинде жадырым,
Серүүн сызына амырап жадым.
Айлаткышта айланып калдым,
Ар-бүткенле биригип калдым.

Суунун серүүн табыжы өткүрө
Тартылып калган ыштардан
Жебрен чөрчөктөр угулып жадат.
Жебрен түштер түжелип жадат.

Мун жылдардын уйкузы өткүрө
Мында жыгылган кылыштан
Комыдал үни кыйылып түшкөн,
Корон сыгы сыктап арткан.

Алтайымнын сынында жадым.
Албаты чөрчөгүн тыгдап жадым.

ТУУЛАР БАЖЫ

Ак-айасты болгожын,
Айрыланып кыйып чыккан,
Алтын чокты болгожын,
Алмас кептү тайкылткан.
Сүрлү тоштор сурлап жадат,
Сүмер туулар күйген турат.

Чанкырайган күмүш кейи
Чедиргентип жалтып жат.
Унчукпас уур таш бүдүми
Соок тынып, кату жат...

Телөкейдин мөңкүзине
Темдек болуп ол бүткөн!
Темир санаа эрлерге
Согултар болуп ол бүткөн!

СУУЛАР ЛА ТУУЛАР

Алтайымнын кыстары —
Ак чакпынду суулары.
Алтайымнын уулдары —
Унчукпайтан туулары.

Ак чакпынду суулары
Алмыстанып аккылайт,
Амыр турган тууларды
Анданыжып соккылайт.

Унчукпайтан туулары
Улу санаа сананат.
Электеген суулардан
Эпјоксынып тургулайт.

Суулар, суулар сунуп јат.
Туулар, туулар туруп јат.
Ойлөр, ойлөр өдүп јат.

АЛТАЙ ТҮН

Ак туулардын бажына
Күмүш үндү түн түшкен.
Ак туулардын бажыла
Кайкалаган ай барган.

Ыраак-ыраак тайгада
Карган буурыл мөштөргө
Салкын түжүп, шуулаган.

Тымык-тымык аркада
Отоп жүрген эликтер
Тойынып алып, тымыган.

Уйкузы јок суулардын
Узүлбес соок табыжы...
Ээн јаланда конгонын
Эрикчилдү кожоңы...

Ак туулардын үстине
Чаңкыр ышту түн түшкен.
Ак туулардын үстиле,
Араай чалып, ай барган.

ЖАРАШ ЖЕРИМ ҮСТИЛЕ

Жараш жерим үстиле
Жалбыштый өдөр мен күүндү!
Жалкынды күйген сөзимле
Жүректер өртөөр мен күүндү!

Улу керекке амадап,
Устүгип барар мен күүндү!
Уулга берилген салымнын
Уурын билер мен күүндү!

Агару ак керектин
Бийик ырызы мее керек!
Албатынын адынан
Алган ару мак керек!

ЖИИТ ИЙДЕ

Телекейде мун кожондор —
Кожондоорым!
Телекейде мун бижелер —
Бижелеерим!
Телекейде көп уулдар.
Ийделү уулдар.
Олордый болорым!

Телекейде эн улуга,
Элдин-жоннын күүнине
Жединерим!

КРЫМДА

Жажыл талайдын жаказында отыргам.
Жаратка толкулар чыккылап жаткан.
Көстөрүм талайдын учында болгон,
Көксиме күмүш түштер түшкен.

Устимде чинар агаш шуулаган,
Уүре бүрлер жапсу шымырашкан.
Эрчимдү толкулар жайканыжып жаткан,
Эрлү санаалар жүрегим өртөгөн.

ЧЕЧЕК ЛЕ ЖЫЛДЫС

Айаска чыккан алтай сынында,
Амыр аккан жайгы түнде
Жер балазы желбирек чечек
Жерге энгилип, үргүлөп туру,
Бажын жайып, мелиреп туру.

Эрке энчейген эзин элбүүне
Элбиреп, араай сыркырап турат.
Ыраакта көдүрилген чанкыр чолмонго
Ырысту көзиле күлүмзиреп турат.

Ыраак таладан келген салкын
Устиле коолодо кожондоп өдөт,
Чанкыр түштер илинип артат.
Табыжы жок тызырап көдүрилген

ЧОЛМОННОН

Чанкыр чоктор араай төгүлөт,
Көк илбүзине туттурган турат.

Эрү эзиндий эрке энчейер
Эптү көөркийим, эмди сен кайда?
Чанкыр чоктордый араай түжетен
Кайран көөркийим, эмди сен кайда?

МАРС ЖАЛАҢЫНДА

Ленинградта Марс жалаңында революция учун жүрүмин бергендердин сөбгинде өчпөс от камызылган.

Кар кайылат.

Карарган агаштардан тамчылар түшкүлейт.

Карган паркта балдар кар адыжып

ойногылайт.

Уур энчейген унчукпас таш стенелер

Ургүлжиге карыккандый тым тургулаган.

Устине чыкту тумандар артылгылап,

Жылым таштардын жебрен жүстерилене

Жолдолгон жаштары јунулып, ыйлаган.

Олордын ортозында торкодый жалбышту

Өчпөс јанду камызылган от жалбыраган.

Бу жылым таштар мөнкүлик мактын

темдегине тургузылган.

Келер ойдин улузы көрүп өдөр,

Келер ойдин толкулары

таштардын эдегине чайбалып
өдөр.

Таш каруулчыктар канчалыкка калган

Артабас макты үргүлји тындаган.

Кату сүрлү кара чырайлары

Карануйдагы жалбыш алыс јарыдат.

Каруулчык таштар там бөкөйип,

Алтын сөстөр алыс јалтырагылайт.

Кыймыгы јок јаткан кара Невадан

Кату салкындар јабыс келгилейт.

Унчукпас турган стенелер өзөгіндеги

Јалбышты согуп, там јалбырадат.

Амыр уйуктагар, нөкөрлөр,
Слердин жүрекеригер
Телекей үстинде өрттөрдий күйет,
Телекей салкындары оны там жалбырадат.
Амыр уйуктагар, улу геройлор,
Биске иженигер,
Бистин жүректерде слердин каныгар
качан да согулар.

3153
Та улу талайдын жуук тыныжы,
Та алтын сөстөрдиг мөнкүлик жаркыны,
Je мен бүгүн ырысту.

Түндеги кыйгак салкындарга
сыңырада соктырган
Бүткүл Ленинград бүгүн —
Революциянын күлөр жаңарынды
жаңыраган.

Та сергек салкыннын кыйгак мизине,
Та көксиме толгон бийик ырыстын сызына
Jүрегим кестирилет, кестирилет,
кестирилет...

Кышкы Ленинград.

Кар.
Лыбар.
Өчпөс от жанындагы
Санаалар,
Санаалар.

МАРС ЈАЛАНҢЫНДА

Ленинградта Марс јаланғында ре-
волюция учун јүрүмни бергендердин
сөөгинде өчпөс от камызылган.

Кар кайылат.

Карарган агаштардан тамчылар түшкүлейт.

Карган паркта балдар кар адыжып

ойногылайт.

Уур энчейген унчукпас таш стенелер

Үргүлјиге карыккандый тым тургулаган.

Устине чыкту тумандар артылгылап,

Јылым таштардын јебрен јүстериле

Јолдолгон јаштары јунулып, ыйлаган.

Олордын ортозында торкодый јалбышту

Өчпөс јанду камызылган от јалбыраган.

Бу јылым таштар мөңкүлик мактын

темдегине тургузылган.

Келер ойдин улузы көрүп өдөр,

Келер ойдин толкулары

таштардын эдегине чайбалып

өдөр.

Таш каруулчыктар канчалыкка калган

Артабас макты үргүлји тындаган.

Кату сүрлү кара чырайларын

Караңуйдагы јалбыш алыс јарыдат.

Каруулчык таштар там бөкөйип,

Алтын сөстөр алыс јалтырагылайт.

Қыймыгы јок јаткан кара Невадан

Кату салкындар јабыс келгилейт.

Унчукпас турган стенелер өзөгіндеги

Јалбышты согуп, там јалбырадат.

Амыр уйуктагар, нөкөрлөр,
Слердин жүрекеригер
Телекей үстинде өрттөрдий күйет,
Телекей салкындары оны там жалбырадат.
Амыр уйуктагар, улу геройлор,
Биоке иженигер,
Бистин жүректерде слердин каныгар
качан да согулар.

Та улу талайдын жуук тыныжы,
Та алтын сөстөрдиг мөнкүлик жаркыны,
Je мен бүгүн ырысту.

315
Түндеги кыйгак салкындарга
сынырада соктырган
Бүткүл Ленинград бүгүн —
Революциянын күлөр жагарындый
жагыраган.

Та сергек салкыннын кыйгак мизине,
Та көксиме толгон бийик ырыстынг сызына
Jүрегим кестирилет, кестирилет,
кестирилет...

Кышкы Ленинград.

Қар.
Jыбар.
Өчпөс от жанындагы
Санаалар,
Санаалар.

Жок!
Мен кижн,
Мен
Күн уулы,
Мен
бир келгем,
Мен
бир жүргем.

Јүрегнм менин
Јалбыш бүдүмдү.
Шүүлтем менин
Јалкын бүдүмдү.
Јалбыраар менин
учурым бар!
Јенижер менин
јаным бар!

БИС — АЛТАЙ ЈИИТТЕР

Бис — алтай јииттер,
Салымыс колыста!
Бис — јангы јииттер,
Күчнбис бойыста!

Беш сабар биригип,
Јудрук болор!
Бис эрлер биригип,
Ийде болор!

Јойу ажар тууларга
Јолдор чачалы!
Они жүзүн таштардан
Оргө чертели!

Казыр Кадынның
Канатту суузы
Электро болуп,
Эм урулзын!

Қамык тайганын
Қара агажы
Городтор болуп,
Эм турзын!

Албатыстын
Адын чыгаралы!
Тууларыстын
Улуун айдалы!

Қайкамчылу ӧйлӧр
Алдыста туру.
Бисти омогыс
Сакып туру.

Бис јииттер —
Албаты корбозы.
Изӱ јӱрегис —
Албаты ийдези.

Кубадагы керекти
Јииттер башкарган.
Қосмостогы керепти
Јииттер баштаган.

Аракы-корон
Биске не кӧбрӧм?
Кӧбрӧм жеңиште,
Кӧгӱсте кӱйген.

Болотон буудак
Бисти не тудар? —

Кижі жерде
Ленерге бұткен.

Тын қысканбаан адаларга
Туралы, наҗылар.
Жон некеген жүрүмди
Эдели, нөкөрлөр.

Биске жүрүм
Бир берилген.
Бистин жүрек
Бир жүткіген. ,

Бис — алтай жииттер,
Салымыс колыста!
Бис — жаңы жииттер,
Күчибис бойыста!

Қоркыбас өйдин
Уулдары бис.
Қоркыбас өйгө
Туралы бис!

РЕВОЛЮЦИЯЛУ КУБАГА

Мен
Кубада качан да болбогом,
Гитаралар түнде ойноғонын укпагам.
Румбаны канайда бијелегенин көрбөгөм,

Гавананың ак өргөлдерин кинодон
көргөм.

Же мен,
Қастро,
Сени көргөм,

Сени таныгам,
Сен
 революциянын уулы болгон,
 революциянын бойы болгон.

Мен качан да
 Кубада болбогом,

Je сен
Куучын айткан.
Кызыл площадьта
Калык ортодо

 Мен тургам,
 Сени тындагам,
 Сеге көөрөгөм.

Сенде
Бистин революциянын јнит чырайы,
Сенде
Улу Лениннинг ойгор кылык-јаңы.
Ол сени көргөн болзо,
Оморкоор эди деп
 сүүнгөм.

Эмди бис
 бир күреде,
 бир шүүлтеде,
 бир шибееде.

Сен
 менин башчым,
Мен
 сенин јуучылыг.

Бис
Бир революцияда,
Бир јүрүмде.
Мен
Кубада качан да болбогом,
Je билерим:

Эмди уулардын
айылдарына толтыра
балдар чубаган.

Жаңы тураларга
киретен
өй жеткен.

Эртен турадан ала
энирге жетире

Журт ичинде
Малталар чатылдайт.

Эртен турадан ала
энирге жетире
Жиркиреген каткы-коқыр
токтобойт.

Жалакай шили жааштар
шынырап өткүлейт.

Өлөңдөр,
кылгалар,
стенелер
өзөт.

Айылдардан
үйлери, сыйындары
келгилейт.

Амырап, ажанып
аларга кычырат.

Же ууларга
кожо иштеерге макалу,
Бозом киргенче
иш токтобойт.

Жарык каткылардан
тиштери жалтыражып,

Жүрегимнин
учурын,
чындыгын
билген,
Оны качан да
ундыбас,
таштабас.

Же онын чындыгын
Ас улус билген.

Оозымда бир
Болот үлгер:
Жүрүм — тартыш,
Жүрек — жалбыш. —
Бу энг бийик
ойгорлык
деген,

Бу энг учурлу
үлгерлик
деген

Оозымда бир
Болот үлгер.

Кенерте не-не болгожын
(Салымды кем билер),
Өзөгимнен менин
Ак санаамды алып,
Оныла мени

Ороп салыгар.
Жагыс ла оны
Баалагам мен,
Жагыс ла онын
Арузын кичеегем.

Эмди мен
Сүүген Москвамнын

Элбек оромдорынын
Эңирги белтирине чыгайын,
Папиростын ыжы өткүрө
Кыстарды араай аярып,
Ой өткүрө келип жаткан
Сок жаңыс эш-нөкөрүм
сакып алайын.

Слерге десе,
Кайран улустарым,
Бу күлүмзиренген үлгеримнинг
корбозын сыйлайын.

Кайда, тудугар,
Жүрегимнинг чечегин
Бичкынбагар.

ПОЭТТИНГ ЖУРҮМИ

Ой,
Мен жаңыс ла сениле куучындажадым.
Өзөр керек жолун айткан,
Өлөр керек учун билген,
Өлүшкенче тартыш деген.
Ой,
жаңыс ла
сениле куучындажадым.

Күн,
Мен жаңыс ла сени мактайдым.
Жүткиир меге жүрек берген,
Жүрүп, сүүнер жүрүм берген,
Өчпөс, өлбөс, улу Күн,
Мен жаңыс ла
Сени мактайдым.

Јер,
Јангыс ла сен јайаган,
Сен бӯдүрген, сен бичиген
Поэмаларды мен кайкайдым.
Тегисти,
Тууны,
Кижини үренип,
Олорды кычырып, олорды кайкайдым.

Келип јаткан,
Бүдүп јаткан
Јаркынду, јараш јангы јүрүм,
Мен јангыс ла сеге амадайдым.
Јокту-јойу јок болор,
Јобол-оору јок болор,
Јангыс ла сеге
Мен амадайдым.

Мен поэт,
Мылтыктан чыккан октый.
Учкан соңында учына јетире барар.
Учкан октын јолына кем турар?
Коркыдып, тудуп кем алар?
Аткан ок јалтанар јан јок деп,
Айткан сөс јанар јан јок деп,
Ок,
 өдүп те,
 өлүп те,
 је јолынан
 кыйбас.

МҮРКҮТТҮ ТУУЛАРДАН

Мен

Туулар түбинде бүткөм:
Күркүреген суулар күзүрти
Көксимде туруп калгандый.

Мен

Туулар ортодо бүткөм:
Мөңкүлик тоштор соок жаркыны
Көзимнин түбине чарчалгандый.

Мен

Туулар көксинде бүткөм,
Күкүрттү тегери алдында баскам:
Жабыс жылдыстар суйук жаркыны
Эдимнен агып тургандый.

Мен

Ас калыктын өзөгинде өскөм:
Же мен туулар түбинде бүткөм,
Мүркүттөр мени
Ийдеге үреткен,
Булуттар мени
Учушка таскаткан.

Кичинек албатымнын кереес тили,
Күмүш таштардый, оозымда шылырайт,
Куулгазынду агаштый, тилимнен өзөт.

Кичинек албатымнын келер жүрүми
Жалтанбас јииттердин көстөринен
билдирет,
Арчын јыдындый бажым айландырат.

Je бистин бүгүңги тынган кейисте,
Эң кату корондор

колынган кейисте

Жаркынду жарык шүүлтелер бар,
Ижемчилү ийделү сөстөр бар.

Кижичақан да мынайда күүнзеп,
Бастыра көксиле тынып жүрбеген.
Кижичақан да мынайда иженип,
Ырысту ичкери көрбөгөн.

Кайда да талайда ортолык жайканат,
Калапту Кастро куучын айдат.
Кайда да болоттый, кара улустар
Бек тургулап, ичкери базат.

Улус колчабыжарда,
Күүлелер канадынын табыжындый.
Күүлелер учуп чыкканда,
Улус колчабышкандый.

Жердеги агаштар өскөни —
Улустар колындый бийик.
Улустар колы көдүрилгени —
Жердин агаштарындый койу.

Бистин бүгүңги

тынып турган кейисте,

Коркышту корондор

колынган кейисте

Жаркынду жарык шүүлтелер бар,
Ижемчилү ийделү сөстөр бар.

Кижичақан да мынайда күүнзеп,
Бастыра көксиле тынып жүрбеген.
Кижичақан да мынайда иженип,
Ырысту ичкери көрбөгөн.

Кижинин алдына

Жаркын көдүрилген.

ВИС ЭКУ

Бис экү, көөркийим, эжер кастый
болгоныс,

Карануй түн өткүре
Күски кейди јудунып,
Ыраак жылдыска учкан
Эжер кастый болгоныс, көөркийим.

Јоткон өткүре,
Јобол өткүре
Јердеги көлдөрдөң,
Јылу айылдардан
Учуп билбейтен,
Ичкери болбойтон
Семис,
Уур,
Канат јок кастар үни...

Јылу,
Ыжык јеткилде јүрген
Ургүлү кастар үни...

Эбиреде
Коркымчылу соок
Јотконго соктырган
Күстин түни...

Устибисте
Узак узакта
Сергек жылдыстың
Темир јаркыны,

Јаныбыста
Кайда да
Көрүнбес шонкордын
Темир тырмагы.

Салкын,
Салкын,
Салкын сакыганыс!—
Жолыбысты ачатан.
Жалкын,
Жалкын,
Жалкын санаганыс! —
Қарангуйды чачатан.

Қанайдарым мен,
Қанаттарын агарып,
Арыйла түшкенин,
Байла, сенин чындығын, көөркийим.
Жылу көлдөргө,
Жалакай көлдөргө
Жобойло конгонын,
Байла, сенин чындығын, көөркийим.

Қадаган күски булут өткүре,
Қарлаган күски салкын ажыра,
Кетеген сергек шонжорго удур
Курч жаркынду жылдыска учканым,
Қанайдарым мен,
Байла, менин чындығым, көөркийим.

Бис экү, эжим, эжер кастый болгоныс.
Темир чокту ыраак жылдыска учканыс.
Эмди мен
Соок тегерини јудунып,
Јагыскан,
Јагыскан,
Јагыскан бараадырым.

Бис экү, көөркийим, эжер кастый
болгоныс.
Темир чокту ыраак жылдыска учканыс.

Салкын,
Салкын,
Салкын сакыганыс!—
Жолыбысты ачатан.
Жалкын,
Жалкын,
Жалкын санаганыс! —
Карануйды чачатан.

Канайдарым мен,
Канаттарын агарып,
Арыйла түшкенин,
Байла, сенин чындыгын, көөркийим.
Жылу көлдөргө,
Жалакай көлдөргө
Жобойло конгонын,
Байла, сенин чындыгын, көөркийим.

Кадаган күски булут өткүре,
Карлаган күски салкын ажыра,
Кетеген сергек шонкорго удур
Курч жаркынду жылдыска учканым,
Канайдарым мен,
Байла, менин чындыгым, көөркийим.

Бис экү, эжим, эжер кастый болгоныс.
Темир чокту ыраак жылдыска учканыс.
Эмди мен
Соок теңерини јудунып,
Јагыскан,
Јагыскан,
Јагыскан бараадырым.

Бис экү, көөркийим, эжер кастый
болгоныс.
Темир чокту ыраак жылдыска учканыс.

СҮҮШ ЛЕ ТҮЙМЕЕН

Түндерле
Алтайымнын үстине энчейедим.
Күзүреген ыраак вокзалдардан,
Күүлеген ыраак аэропорттордон,
Жаркын чачып уйуктаган
ыраак городтордон

Мен сеге келедим,
Кайран тууларым,
Қара көстү калығым.

Қарлагаштын уйазынды
Қајуларга жапшыңған,
Адарунын турлузынды
Ару-чек турған,
Жааштарга јундуртқан
Јурттарым ајарадым.

Менин көксимде
Келер ойдин улузы јуртайт,
менин төрөлим.

Олордын эрмеги,
Омок тили,
Күннин чоғы соккон
Жаркынду ороондоры
Менин көксимде тығыскыйт,
менин төрөлим.

Бичийин дегемде,
Меге күч болот.
Келер поэттер јалтанбас сөстөри
Менин үлгерлериме кирижип,
кажылат.

КАЙЧЫ, КОЗЫН-ЭРКЕШ ЛЕ БИС

Мен
бүгүн
Жабаганда,
кайчынын айлында
отырым.

Менле кожо
Фикрет Годжа,
јиит азербайджан поэт,
менинг нөкөрим.

Бис
Экүлебис студенттер,
Литинституттын уулдары,
айылчылар бүгүн.

Қалай бергендий,
топшуурдын үнин
тындайт менинг нөкөрим...

...Ойто ло
Жебрен Азиянын
түнгүрдий түндери
түнкүлдейт үстимде,
јанкылдап, бијелейт.

Ойто ло
Жебрен јуулардын
јелбер мүркүттери
үстимде согулыжат,
элбиреп акшыгылайт.

Ыраактан, ыраактан
Ээн капчалда
Јыгылган баатырдын
аргымак ады

ачу-ачу киштейт,
меге комыдайт.
Соок көстү жылдыстар
сургулжындарын јерге сайган.
Шили чечектерин
јаагымнын јанында
тызырада ачкылайт.

Каным эмди
Кадып калгандый,
Куурылган бүгүн,
Курулган, урулган.

Тыным эмди
Јаадый тартылгандый,
Қайнаган бүгүн,
Қыйнаган, ойногон.

Ойто ло
Мен бүгүн
Қозын-Эркеш — Азиянын уулы,
баатыр,

Өлөр менин тыным јок,
Агар каным јок.
Қайда слердин каандарыгар,
Қазырланган бийлеригер,
Қайда бери туттурыгар.
Күчим јетпезин — өчим једер.
Эрчим јетпезин — эркин једер.
Јиит ийдем
јардымда бадышпайт.

Мен Қозын-Эркеш —
кулдын уулы,
баатыр.

Канча канатту бргөлөрдүн
каалгазын
кайра чачып киредим:
Кылыштый көстөриме кыйа кестирген
бийлер,
Кандарын јудунып,
эзен-амыр сурагылайт.
Кара санаалары корондый коскорылып,
көксин тумчалайт,
көстөрин көжөгөлөйт.

Јер алдына түшкен
Бос Эрликти эрейдим —
Сагалы барбандайт.
Тенериге алдырткан,
Шонкордый шунуп чыгып,
Курбустанла керижедим —
Јалтанчылу ајыктайт.

Ийдезиле мени
јенип болбогон,
Кыстарыла мени
садып болбогон,
Мекеле ороның
түбине таштаган,
Курч јыдалар үстине таштаган.

Ыраак Туркестанда,
Чөрчөктий кеелү Туркестанда,
Чечектий кеен кыс көөркий бар.
Олзөм,
мени тиргизип алатан,
Оссөм,
Меге сүүнип јүретен.
Эр јажына сок јангыс эш-нөкөрим бар.

Күмүштий жылдыстар

көдүрилген,

Мени эбирген,
Меге кожондогон.

Бу килиндий гүн

Бүгүн

Менин жуурканымдый.

Ол мени жайказын,

Ол мени орозын,

Ак-жарыктын үстинде

Меге база не де

Керек жоктый.

Бу күмүштий жылдыстар

Бүгүн

Менин карындаштарымдый.

Олор меге кожондозын,

Бажым эбирзин,

Ак-жарыктын үстинде

Меге база не де

Керек жоктый.

II

Je

Men

Билерим:

Ыраак ыраакта

Сары Алжирдин сары чөлинде

Изү тенериге

кызу ай

араай көдүрилген.

Күнге кайылган кумак соогон,

Окко соктырткан жуучыл соогон.

«Мен
Он алты јашту уул болгом» — деп,
Сен эмди качан да айтпазың,
Ахмет,

«Мен
Кижн болуп,
Кижн жүрүмин некегем» — деп,
Сен эмди качан да айтпазың,
Ахмет,

«Менин көстөрнм
Көөркийимнин көстөрнн
Көрбөй барган» деп,
«Менин колдорым
Көөркийимнин чачтарын
Тутпай барган» деп,
Сен эмди
Качан да, качан да
Айтпазың,
Ахмет.

Ахмет,
Карындажым,
Сен бу јуукта ла тууларга чыккан,
Ахмет,
Ийним,
Сен бу јуукта ла мылтыгын алган,
Ахмет,
Јуучылым,
Сен кече ле
Согушка кирген.
Ахмет,
Кижим мениң,
Кижим,
Сен бүгүн јок.
Сен бүгүн өлтүрткен!
Сен нениң учун,

Ненин учун өлтүрткен?!

Сен —

Кижил

Кижил жүрүмин некеген,

Кижил болойын деген учун

өлтүрткен!

III

Јөөжө үстине јөөжөгө амадап,

Јери үстине јерге амадап,

Улу албаты бис эдис деп,

Улуркаган бийлер,

Угы ас калыкты базынарыс бис деп,

Умзанган бөрүлер

Кичү Алжирдин

Кичү јуучылын

16 јаштуда базып салдылар.

IV

Ак-јарыктын үстиле

Ай бараадыры.

Туралардын үстиле баскан

Улаарган кыстый,

Чаңкыр чачтары —

Чалыган чокторы

јылбыраган

Ай бараадыры.

Алдында онын тымык јаландар,

Аткакту эмикле бөлиткен ороондор,

Ангыланган грандарла курчаткан

калыктар,

Эбиреде

Тымык,

Тымык,

Тымык:

Удура көрүшкен мылтыктар тымык,
Жуулаштан арыган актар тымык.

Ай санааркак көстөрнле
Жерди ајарат.
Көөркийин сакыйт.
Керсү кыстый кеен ай билер:
Ол качан да келер,
Жердеги киж
Ол көөркийин кучактай алар,
Ол оныла кожо болор,
Оны сүүген
Жердеги киж.

Же ай,
Тоно бергендий
Тура калды.
Тили тартылгандый
Ун жок калды:

Алдында
Чалкойто жыгылган
Өлгөн киж көстөринде
Изү түштүктин кеелү жылдыстары
араай бијелеген,
Талайдын түбиндеги јажыл
өлөңдөрдий
Араай јайканышкан.

V

Эй,
Улустар,
Слер бүгүн
Кайда??

VI

Слер
Бүгүн база ла
Кеен городторыгар отторло
чагылтарыгар,

Бойларыгардый
Парижтеригер,
Стамбулдарыгар жарыдарыгар,
Неон отту ресторандар
жаркынын

Тенгеринин жүзине
Чачылтарыгар.
Слер бүгүн база ла
Сүүнеригер,
Сүүжеригер,
Жыргаарыгар.
Бүгүн тургуза
Бар жүрүмгигер
байрамдаарыгар.

Слер,
Уурчылар,
Телекей байлыгын
Тенкейте тонойло, сайраган,
күлүктөр,

Слер, жалчылар,
Жүрүмге кыстадып,
Өрө күн көрбөй жүрген жоктулар,
Слер билеригер бе,
Бистин кажыбыс ла,
Жерде жажаган улустын кажызы ла,
Бистин качан да көрбөгөн жерде,
Ыраак Алжирдин
Сары чөлинде
Бүгүн энирде

Керептер көдүрилет,
Коронду жүрүмдү
Кулдарын жүрет.
Жылдыска баскан
Улустарын жүрет.
Жапашта жаткан
Улустарын жүрет.
Билерим мен:
Сен улу чак,
Сен уур чак.
Канча үйеге түгенбей келген
Кату жүрүм
Калгаичы чагы.
Канча үйеге амадап келген
Кайран жадын
Баштапкы чагы.
Ахметтий
Мун улус каныла,
Ахметтий
Мун улус ижиле
Сен бүдерин,
Жайым жүрүм!
Сен келерин,
Жайым кижиле!

VIII

Мен, алтай уул,
Төрөлимнинг төжинде жадырым.
Алжир Алтайдан
Ыраак, ыраак.
Ортобыста түмен калыктар.
Ортобыста
түмен талалар.
Же үстимде менин
Килиндий түн

Ача согулгандый —
Соок тегери
Уур базырган.

Је үстимде менин
Күмүштий жылдыстар
Чача согулгандый —
Канду оттор
Курч мистери
Көстөримнин түбине
Ачу кадалган.

Коронун базарга
Кайралаган туулардын
Кармайган колдоры
Айаска жетпейт.
Ала койбойт.

Қара туулардан
Кайыштый кату салкындар
аккылап түжүп,

Эдимди соккылайт.
Қара туулардан
Мүркүттий тырмакту ачынчы
кайып түжүп,

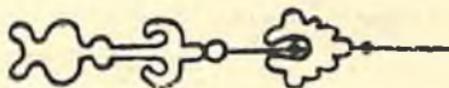
Көксимди ыртат.

Соок туулардын
Суйук кейиле тынып,
Тыныжым жетпейт.

Меге күч,
Мен кыйгыргадыйым —
Ыраак Алжирдин
Ыраак чөлдөринде

Бүгүн
Он алты
јаштуумда
Мен өлгөндийим!

ЖАЛКЫН СОККОН ЖҮРЕК

ЖАЛКЫН СОККОН ЖҮРЕК

Кичинекте бир катап андап жүргем,
Жөлөнишкен туулар сынына чыккам.
Баатырлар телчиген сындарды аяктап,
Кижн болуп бүткениме көөрөгөм.

Туулар үстінде
 күкүрт күзүреген.
Кыскылтым булуттар
 козыр бузулып,
Ачынчак жалкындар
 агаштар сайаган,
Улу ийдеден
 тенери тондолгон.
Кенерте жанымда тызырт, чыдырт.
Жалкын көксимди
 эрей соккондый.
Изү сыныктары
 эдим өткөндий.
Тенери сынрап,
 оодыла бергендий.
Ондонып келзем —
 күкүрт ыраак.
Алтайды јунуп,
 көчүп бараат.
Жанымда јыгылган
 тыт жалбырайт.

Јүрегим
 өртөгөн изүге
 сыстайт.
Уйуктаган баатырдый,
 тура жүгүрдим.

Телекей тапчы
 немедий билдирди.

Јалкын сыныгы
 көксимде арткан,

Јүрегимди каарып,
 мынайда айткан:
— Келер өйдин элчизи —
 мен — дейт,
— Сен јалкыннын јалчызы —
 эм — дейт,

— Келер жүрүмнин
 јакыжын јакыырым,
Сен менин јарчым,
 јалчым јаантайын,
Улуска ойгор сөзим јайарын.

Эмди мен
 кижи эмезим,

Келетен өйгө
 берилген жүрүмдү,

Көрнө отко
 јидирген жүректү,

Јалкынду жүректү
 кижи эмди мен.

Тентирилип,
Телекей өдөрим,
Оозым өртөгөн
Түймүлү сөстөрди
Улустар жүрегине
Уштап чачарым.

Жалкынга бүдүгер!
Ол — өйдин элчизи.
Жалбышту тилим —
Жалкын жарчызы.

ЭНЕМЕ

Энем меге
эң артык канын берип,
эң бек тынын
тын эдип,
эң чакту балтырын
балтырым эдип,
эң жарык иженчизин
иженчим эдип,
эң артык бойын
меге береле,

Тын өзөктөн айрып,
Бу жүрүмди сыйлаган.

Эмди жүрүп кыйналзам —
Энеме мун шыра.
Сүүнип, көөрөзөм —
Энем менен ырысту.

Энем меге
мун катап мен.
Мен энеме
эң кару тын.

АЛТАЙ ЈАС

Јас. Аркадагы карлар јаркыны.
Суулар байрамы. Күннинг јанганы.

Јер энебис күрттерден айрылат,
Улу тынып, тыштанып јадат.

Бууның тыныжына пөтүк эзирет,
Кере түжине кыйгылар чөйөт.

Кере түжине кучыйактар јуунда:
Јастың келгени јаан уткуулда.

Балдар меесте, койлор јанында.
Баштапкы чечектер бөрүкте, төштө.

Өлөңнинг јыды куманактан өткүндий,
Көдүре бойыңды, тыныңды өткөндий.

Күннинг чогына эдинг мелиреер,
Күчиннинг тыңына каның јимиреер.

Күүктинг үни тондолып тургандый,
Көктинг өңи томылып калгандый.

Айылдар ыштары амыр чоргуйт.
Атту улус ары-бери чабат.

Чыкту булуттар јерге тийгилейт.
Јылу јааштар јажу тыбырайт.

Түнде агаштар колдорын јайып,
Јалбырактарын ачат.

Сүүшкен јииттер уйку аразында
Көөркийлерин адайт.

Жас кайда ла:

ол көзисте, сөзисте.

Көгүсте толгон

сызыста, ырыста.

Аркада арткан карлар жаркыны.

Суулар байрамы. Күннинг жанганы.

АЛКАГАН СӨС

Айдын-күннинг алдына

Арта келген Алтайым,

Аржан-кутук суулары

Аккылап түшкен Алтайым.

Күннинг-айдын алдына

Кечире келген Алтайым,

Күмүш-кутук суулары

Күркүреп түшкен Алтайым.

Татар чөлдөр чайбалган

Таш эдектү Алтайым,

Ак туманы оролгон

Алмас башту Алтайым.

Бай теректер шуулажып,

Баатыр баскан тайгалар,

Женил туйгак жер чийип,

Мыйгак кечкен аркалар.

Көк жалбыжы жалбырап,

Жалкын учкан Алтайым,

Күн түндүкке баштанып,

Булут өткөн Алтайым.

Тууразынан көргөндө,

Туура түшкен коо согоон.

Туулар ойгорыла
телекей тындаарым.

Келер улустар
сүүнчизиле сүүнерим.

Кижиликле
бир болуп каларым.

Телекейле
биригип каларым.

Бу үлгеримди түгезип болбозым:

бу үлгер бе,
чөрчөк пө,
jүрүм бе,
куулгазын түш пе —
билбейдим.

Билбейдим: бу телекей,
бу улус кайда?
та менин көксимде,
та менин тыштымда —
билбейдим.

Жер болуп бараадым,
Онын тынын биледим.

Агашла,
ташла,
кейле колынадым.

Улустардын өткөн jүрүмин
Узе jүргендийим,
Улустардын келер jүрүмин
Узе көргөндийим.

Сыңыраган кей бурладып,
Көгүс кенип, кан жайылар.

Боро тийиң мөш бажынан
Боро көзи тостондогон,
Чебер-чекчил калып ийер.
Бийик эзин соок сыылаган
Ноокызын үре берер.

Лыш ортодо акта болзо,
Жаңы жааган карда болзо,
Артып билбес — озочыл,
Арып билбес — эртечил,
Кееркенчек кей түлкү
Керсү, эптү кол силкиген,
Чичке тумчук жер жапшынган,
Лылбындаган,
Лыт жыгаар.
Ары-бери элбендеп,
Анда-мында чарчандап,
Кутустанган, оптонгон,
Курук-курук истер төгүп,
Куйбурадып кайыл калар.

Көрөр-угар
Болбой туруп,
Көк кылганду
Түк сурлаган,
Курч көстөргө
Кан чагылган,
Ач карыны тартылып,
Азу тижги куулайып,
Туруп-тындап,
Бөрү өдөр,
Уур, терен
Истер артар.

Кенерте жыраадан суурылып,
Кайында күртүкти чочыдып,
Ээлен чичке элик чөйилер,
Эди жеңил кертейер,
Эгегендий курч туйгак
Жалтылдашкан кар кыйар.

Оноң чочыңкай кортык чычкан
Кулузун кемирп аларга чыгар.
Курбун-курбун ары болуп,
Карды койу сырый берер...
Қарга көмүлген аркаларда
Мынайда жемзенген, түртүнген,
Кулак жаспас чочыган,
Қостөр өчпөс кетеген
Қату сергек жүрүм өдөр.
Күндер кулактанып,
Көрүп ажар.
Шантыган тегериден
Чолмондор курчыгылап,
Кырулу четтерден
Сооктор тызырап,
Узун түндер
Устинде айланар.

АЙ ЛА АЛТАЙ

Тегеринин тегизин
Ай кемечек кечип жат.
Жылдыстар көлзөгөн
Кемечекти ээчип жат.

Айланайын Алтай,
Ай сени айлангай.
Айдынайын, анай
Бажым сеге айлангай.

ИЙИННИНГ ТУУЛАРЫНДА

Ийиннинг туулары
Күнгүрейт салкынга
Түнгүрдий.

Азиат тегериге
Ай сайылган
Сериптий.

Көгөлтирим сүмерлер
Күмүш көлөткөлөринен бе,
Жебрен корымдар
Түбиндеги кебистерден бе
Барлар өнгөлөгилейт,
Ыркыранып,
Көксимнин терең түбине
Калыгылайт.
Ол — ийде сүнези.

Топшуурдын кылдарыла
Ак атту баатыр мантадат:
Ачу-корон кыйгырат,
Тартышка кычырат.
Ол — энчикпес јиит јүрегим.

ЈУРТТАГЫ КАТУ ЈАС

«Матадор»
дегем бойымды.

«Күн уулы» деп
адангам.

Јендиртпейтен эр деп
Бойымды бодогом.

Эмди матадорым да
билдирбейт,

Күн уулым да
көрүнбейт.

Адам
Алтай теп-тегин малчы,
Орында оорыйт.
Ого до
болужып болбогом:

Бодонгом!
Бот андый керек
бистерге,
Мактанчактарга.

Сөстинг баазын
Мынайда билерис!
Бойыма ачыныжым
Кежириме батпас.
Жарыла да берзем,
Макам канбас!

Эмди тууларда
ја жаратан јанду
май.

Је бүгүн мында
јажыл јыргал эмес —
кар!

Тууларды
туман тытпактайт.

Тенериде
тес кара
булуттар туру.

Бу кар
Менин майдый
Көөрөгөн јүрегимди
бүркейт.

Бу јыду јашту
булуттар

Менин көксимде
бүркү.

Радиоло
Муслим Магомаев
кожондойт.

Сүүнчилү,
жыргалду
итальян кожондор.

Бу тууларга курчаткан
Каспа деп алтай журтта јут.
Балкаш.
Кар жаап јат.

Кере түжине јутла кабыжала,
Уур уйуктаган
чыйрак улустар.

Бажым эмди
стол үстине саладым:

Мени сеге
комыдаар деп пе,
кереес сөстөрим?

Пастух улустын
бу кату јазына
бийик туулардый курчаттым.

Олордын салымы учун
өлбө дө, тирилзен,
ас,
ас,
ас болор,
менин үлгерим!

Бүдүгөр,
бүдүгөр,
бүдүгөр меге —
жууктай базыгар,

Строкторым тамырына
колыгар салыгар,
Анда слердин каныгар
жылдыстардый согулар!

ТАҢ АЛДЫНДА

Таң алдында кушкаштар
Үндериле
Жер курчаган.
Мындый жараш үндерди
Кушкаштарга кем берген?

Туу кийнинен көдүрилип,
Жер жарыдарга күн чыккан.
Күнди
Кем көдүргөн?

Жалакай жаңмыр тыбырап,
Жер арутазын деп,
Кем айткан?

Жер керилип,
Тумандарла јунунып,
Амыраарга
Кем јайаган?

Тышкары чыгып,
Бир уул
Мыны кайкаган.

ЧАНКЫРЛЫК

Чанкыр-чанкыр суулар
Шанкыражып агат.
Күүктердин чанкыр үни
Жерге томылат.

Чанкыр-чанкыр торко
Бажымды оройт.
Чанкыр-чанкыр көлдөр
Көзиме толот.

Чанкыр-чанкыр аралдар
Өзөктөр кечкилейт.
Чанкыр-чанкыр мөңкүлөр
Тынымды сергидет.

Менин жүрүмим,
Жүрегим үстине,
Менин салымым,
Санаам үстине,

Жорыгым,
Жолдорум,
Жоболым
үстине,

Сүүнчим,
Сүүжим,
Сүрим үстине,

Алтайым,
сенин
Чанкырлык аруун,
Албатым,
сенин

Сындар серүүнине
Сыным сенилтип,
Мен де база
Чанкыр таскылдар
сынына чыккам.

Эмди жай жалбырап,
Одүп калган.
Күнүн
Күскүдий
Күс санааркайт.
Тенери казаны
Оттон чыгарылган.
А байагы ару эзин —
Эмди баатыр салкын —
Ама-томо сыгырган,
Өзөктөргө энчейет.

О,
Кандый сергек сен!
Сындардан сунган,
Суудый суулаган,
Сыгырган салкыным!

Мен сени сүүгем,
Мен сени уткыгам,
Колдорым сунуп,
Алкагам, сакыгам.

Көксим сенин алдынга
Ача тарткам —
Откүре сок!
Андагы жайдан арткан
Күйген санааны
учура бер.

Айтсагар,
Алтай кижининг уулына
Не керек?

Јүрүмди ары-бери керип,
Мен нени бедреп,
Мен неге эдреп,
Мен не кереп,
Меге не керек?

Акчага
Түкүрейин мен!
Макты
Каргайын мен!

Айдарда,
Меге не керек?

А меге
Кайкамчылу,
сан башка
солун жүрүм керек,
Антыгарлу најылар,
Эн жалтанбас,
Эн чындык,
эн көгүстү нөкөрлөр керек.

Эн кайкамчылу,
Эн кару,
Эн ару,
эн бек сүүш керек!

Кайылганча беринетен,
Јалбырайтан ижим керек,
Каным-тыным
кысканбайтан
Канаттандыраp революциям
кереес —
Ол меге керек,
Ол меге кереп!

Ондогор мени,
Угугар мени,
Кайран
кару нөкөрлөр.

Јүрегимнин јалбыжы
Јүзим туй алат.
Айдып болбойдым —
Сөстөрим костордый.
Оозым өртөлөт.

Бастыра бойым тирү өрт —
Јер үстиле өдүп јадырым.
Јалбыш колдорлу күйүп турум,
Удабас кок болуп каларым.
Мен бастыра бойым,
Кайран улустарым,
слерге карузыш болгом,
Мен бастыра кучагымла
слерди кучактагам.

Јылдыстардан келген кижидий,
Улус ортозыла баскам.
Кылыгым менин баладый болгон.
Электеген мени — тарынбагам.
Төгүндеген мени — некебегем.
Оштөгөн мени — истешпегем.
Ыраактагы келер жүрүм билгеним
Ичимде ырызым,
Иженчим болгон...

ТУУЛАРДАН КӨРӨДИМ...

Түн.

Ээгим тайанып, туулардан көрөдим.

Ыраакта городтор

кеелү отторыла имдегилейт.

Поездтер жарып,

ойынчыктардый мантагылайт.

Ол

сайраган городтордон

Мен нени бедрегем?

Крестьян кеден

Жүктүгим тудунып,

Малчынын уулы

олорго не жүткүгөм?

Тыгзыркап,

Тынымды ченегем бе?

Максыркап,

Магымды бедрегем бе?

Эмди мен билдим:

Мен бу жерден

Өрө болойын деп,

Тазылым кодорылганча

тартынгам учун,

Жалбырактарым

чалдыгып

саргарган.

Бу тууларды

керип,

Чөйилетен балтырлар

Түс асфальтка

Уйдап

кургаган.

Жату алтай

жүрегим

Женгил жүректү
кыстарын жуутпаган.
Олор
кижинин
талантын сүүйтен,
Талантты
акчага көчүретен,
Же менин
талантым
акчала учурашпаган.
Канайдар.

Куру кей мактын
Кедеризиле өттим.
Түнде бажымды
Жылдыстардый санаалар
Чийгилеп өткөни
Меге эн баалу,
Жажытту мак болгон.

Слерден жабыс
Болбоско амадап,
Мен де «интеллектуал»
Улгерлер бичигем.
Жок,
Мен үлгерлерим
Жамандабазым бир де.
Канай та
калай
бичизем,

Мен
кемненг де
коомой
бичибегем.

Мени сакып,
Киреен кырында

Аттар үүрлери

киштеп тениген.

Мени сакып,

Чабан сыйындарым

Тумандар кырыла

койлоп жүгүрген.

Эмди мен жангам.

Туулар кырында

Бөкөйгөн отырым,

Эгим тайанып,

Городтор көрүп,

Сананып,

Сананып.

Эмди мен

Москванын эмес,

Каспанын кемжүзиле

Улгерлер бичийдим,

Пастухтарга баштанадым.

Кеелеп жазаган пирожныйлар

Мен эмди быжырбайдым.

Мен эмди

Эн керектү курсак —

Кара калаш быжырадым.

Je мен слерге

Түнгей ле келерим, городтор.

Меге мак эмес,

Менин айдар

Сөзим бар, городтор.

Менин жүктүгимде

Тегин улустын

Шыразы, ырызы.

Кара Жыманнын,

Сары Иваннын

Жүрүми, салымы.

Арып-чылабас
Уй саачы кыстардын
Кокыр-каткызы
Анда бар.
Баатыр жүрүмдү
Малчы улустын
Кату таскамалы
Анда бар.
Агырдый кыстар
Амыр кожоңы,
Сыгынды јинттер
Аттары тибирти.
Тумандар уйкузы,
Турналар кыйгызы —
Ончозы менин
Көксиме келер,
Улүүзин, улуузын
Некеп келер.
Сакыгар,
Эмеш сакыгар.

Болот балтырларга
Орт ошкош
 кан урган,
Бадышпаган
 jүрекке
Чыдашпас
 сүүш тапкан
Бу тайганы,
 телекейди,
Бу күнди сүүйдим,
Бу жерди,
 Алтайды
Кайкайдым!
Алкайдым!
Уч мыйгак кайда,
О,
 улу тегери?
Торт
 бери айда!
Түней ле
 једерим!
Кандый илбү
 мени
Бу жерди
 сүүттирген?
Кандый сүүшке
Мен сүрдиргем?
Сүүжерге,
 согужарга
Меге ийде
 берилген.
Jүрүмди
 мактаарга
Меге үн
 берилген.

Жирменчи чакта ол жүрүмге келген,
Жирменчи чакта ол жүрүмнөң барар.
Же жүрүм ого жебреннөң өткөн,
Жүрүм ол өткүрө соңы үйеге өдөр.

Ийдезин оок керекке ол бербес,
Көрүми тегеридий чап-чанкыр.
Кижиликке бу ой арай тапчы,
Же ой ичкери — ол билер — элбек.

Ол билер. Анда жагыскандыра ырыс жок.
Кижиликке кожо ол ырысту болор.
Ленин ле революция — ол ырыска
некелте.

Кижилик ле бойы учун ол
ырызына өдөр.

Диалектика ээжилерин сезимине ол
илет:
«Кечеги чындыктар — бүгүн эскирер».
Кижинин жаранары амырында эмес,
Тенектерле жеңижү кижини курчыдар.

Бу сөстөр
көдүринген кей сөс эмес.

Ол тыннан,
тыныштан тынылган чындык.

Уулдын ады Паслей
Тордой уулы Самык.

Ол Алтай туулардан.
29 жашту.

КОШ-АГАШТА

Кош-Агаш чөлдөринде
Салкындар суулаган.
Чуйдын баштары
Кылыштый куулайган.
(...Нөкөр Зиянуров! Карагыс
агабыс!

Эске алынганыс!)
...«Кызыл Мааны» колхозты
Бедреп азадыс.

Кайдаар ла көрзөн,
Кийис айылдар содойот!
Казах-алтай калыктын
Койлоры чөйилет.

Галифелү бу калык
Кезерден кезер болуптыр.
Кара кумак бу тала
Жерден артык болуптыр.

Күндүгерге Слердин
Чыдажып болбодыс,
Куурдакла «кабыжып»,
Кардыс оорыды.

Жакшы болзын, Кош-Агаш,
Жайгыда айылдаарыс.
Сенин элбек күндүүнге
Турарга амадаарыс.

.
Агажы жок Кош-Агаш,
Албатынгла

Сен жараш!
Сенин чөлин
куу, ээн!

Же калыгын
Сенин кеен!

КАНДЫЙ ЈАРАШ ТЕЛЕКЕЙ

Керектерин туура салала,
Колдорун ача соксон,
Көстөрүн эбиреде көрзөн,
Кандый јараш телекей!
Телекей кандый јараш!

Аркада күүк јанкылдайт,
Уни јерге томылат,
Көктөр болуп тызырайт.
Меестерле койлор јайылган,
Мааражына кулагын тунар.

Санааларынгнын бажына чыкпазынг,
Бастыра неменинг тынын
билгендийинг,
Қажызы ла мени
сүү дегендий.

Јаланда чечектер јалбырагын јайып,
Јастынг балдарын —
бисти сүү дегендий,
Өзөктө
шуулаган суу табыжы
Менинг эрмегим
база сүү дегендий.

Қарган тыттар —
јүрүм јүрген улус,
Бистинг ойгорыс
ондо дегендий.

Бу ончозы менинг
көксимде бууныккан,
Тил сураган,
айдынарга сананган.

Мөңкүлөр жаркыны
Улдүдий чалышкан.
Чок жайкынына
Ургүлжик кылбыккам.
Жүзим куулгазын чечектий
Та сенен өзөт,
Та кудайгуш куштардый
Тууларга чайпалат.

Көксиме коштой
Туулу Алтай,
Сен —
кудай сыйлаган
туулык хрусталь!

БАР ТЕРЕЗИН ЖАМЫНГАН БААТЫР

Тип. Тип. Тип.
Түни-түжиле, түни-түжиле
Кем де мантадат, атту мантадат.
Түни-түжиле, түни-түжиле.

Айлар айлангылайт,
Күндөр күрееленет.
Жылдар тоолонуп,
Кийнинде артат.

Каджей шибее кайда да алдында,
Кайран Нестан-Дареджан олјодо.
Бар терезин жамынган баатыр мантадат.
Түни-түжиле, түни-түжиле.

Ийди болгон нйделү ирбис
Ургүлжик манга чыдашпай арыган.

Кеен чөрчөктий куулгазын ороондор
Түжелген түштердий кийинде ыраган.

Нөкөрлөри улу жууда, алдында.
Кеен баатырдын салымы анда.
Түни-түжиле, түни-түжиле
Тип, тип, тип.

Акыраар, ол ат
Бери келип жат?
Жок,
Ол менин жүрегим согул жат.

КУРДАШ ТОЛЯНЫН КУУЛЕЛЕРИ

Каспада Кураш Толя деп
Ирkit сөөктү уул бар.
Өскө уулдардан аңылу уул деп
Оны бир де айтпазыгар.
Айса ачынза,
Эмеш тескери болор,
Кижиге жапсыза,
Жалакайы сүреен болор.
Аамай күлүкти
Былча туткадый чагы бар,
Актан-чектен айдыжар
Айабас жүреги бар.
Кичинекте Шебалинге
 үренерге ол келген.
Балдарла сөлөмдөп,
 кере түжине сал жүретен.
Je кенерте үстиле
 күүлелер шунгуур,
Канаттары күнге
 күмүштий жалтыраар,

Бу ойдө Толя
 ончозын ундыыр,
Бу ойдө жагыс ла
 күүлеге санааркаар.
Эх, күйүнөт, күйүнөт Толя
Мындагы уулдарга,
 кеен күүле жөөжөлү
«Бай» балдарга.
Түндө уулчак
 күүлелер түженет,
Каспанын үстиле
 олор учкылайт.
Ол сыгырат, сыгырат,
 күүлелер жандырат,
Сүүнөт, каткырат,
 јаланла јүгүрөт...
Эрлү бүткөн Толя
Школды божодып,
Ийинде бир жыл
 моторло кабыжат,
Экинчи жылында
 «Беларусь» рулин
Эбиреде тудуп, јуртына јанат.
Күскиде Толя
 Шебалинге аш тарткан.
А «Заготзерно» јаны
 јык толо күүле.
Толя јанарда
 (эмди не айтпайтан),
Бир кайырчак күүле трактордо күүлейт.
Ол жыл Толя
 черүге атанган.
Бис оны боочыга
 јетире үйдегенис.
Је Толянын күүлези
 өзөр-өспөзин

Ол тужында бис билбегенис.
Эмди Толя
 черүден жанала,
Эртен тура
 кирнестеге чыгат.
Каспадагы кажы ла
 туранын үстинде
Күүлелер бүлүрейт,
 күүлелер учужат.
— Бу кемниң күүлелери? —
 ол балдардан сурайт.
— Бу Каспаның күүлелери —
 каруу угулат.
Алтай эр элбек-элбек
Күлүмжиле каткырат.
Күүле жок јаш тужын
Ол эмди сананат.
Ол мотоциклдү
 кыралар өзөгиле учуртат.
Эбиреде јажыл-јажыл.
Устинде күүлелер
 үүрлери шунуйт.
Айландыра чанкыр-чанкыр.
Эх, кандый јакшы
 бу јер үстине
Салкынды сыгырта
 удура учарга,
Күүлече де јакшынды болзо
Акту јүректен улуска берерге.

ЖАЙГЫДА ЭРТЕН ТУРА

Эртен тура
Көзинг ачсаң,
Көзнөк өткүрө
Бу ла жанында
Көс кылбыккадый көк чаңкыр тегери
Жерди жара тееп, жаңы бүткендий,
Улуш будугы сызылып тургандый,
Туман чууларга ороткон,
Чалындар суузына јунулган,
Саң өрө жылбырап,
шыңырап калган —

Ыраак, ыраак, ыраак.
Эжикти ачсаң,
Бозого жанында
Күннинг чогы кебистий јайылган.
Устинде күүлелер, куштар баскылайт.
Алтын үрендер чокып, байрамдайт.
Чакынын жанында жаңы туткан ат.
Бастыра бойы буулап туру.
Күннинг чогына мелиреп, үргүлейт.
Бүгүңги күннинг
Эң башкы кожончызы —
Кызыл јалаалу күлүк пөтүк —
Качангы јерде чеденге чыккан,
Карамыс ошкош бөкөн кышкызын
Тегериден экелип, јерге кадайт:
Ун үскедий — кожондорын чөйип.
Мен јелбер
Коларткыш аладым.
Чалыннын соок суркурузын бузуп,
Саң дөөн, саң дөөн
Сууга јүгүредим.
Суунын оодылган јинји шилдери
Мун ийнеле эдиме кадалат...

Сыным сергек, сергек, сергек!
Санаам жарык, жарык, жарык!

Балтырым чөйилип,
Төнгө чыгадым.
Күннинг чогы
Өзөккө толуп,
Алтындалгандый.
Күн чогына куштар конуп,
Жайкангандый.

Трактор табыжы
Кобылар силкиген.
Койлор мааражы
Меестерге өткөн.

Эки колымнын балтырына
Экчелип түшкен шыгыртту
Бүгүңги күн, эзен!
Эр бойымнын чыдуума
Эдер-тудар иштү келген,
Эрчимимди ченеген
Бүгүңги сан башка чанкыр
Жайгы күн, эзен!

АЙ-СУЛУ

Арып билбес аргымак
Кече берген Урсул суу,
Ач билектин алдынан
Көмзинип көргөн изү көс.
Сууны кечип мен чыккам
Сууны сузуп сен арткан,
Ат үстинен сөс уккам,

Адын кем деп сурагам,
Кожон ошкош ўнигле
Ай-Сулү деп сен айткан.

Ээлгир коо сыныңды
Эбире аккан чачтарын,
Эт-јүрегим сыстада
Эткир болгон эрмегин.

Одүп, одүп јүр калгам,
Ондү туман тур калган,
Көндүре өткөн кийнимнен
Көрүп, көрүп тур калган.

Түнде чанкыр түш түжет.
Түлүрөп коңыр күүк түжет,
Канаттарыла тиркирөп,
Чакы бажында ол эдет:
Јүрексигенин јуу эди,
Јүткүгенин мак эди,
Түнде уйку јок калдын,
Түште амыр јок калдын.

Алып-баатыр јүрегин
Ал-санаага алдырган.
Јаңар ошкош јүрүмин
Јалбыш-отко курчаткан.

Көк кайалар јанында
Көөркий күнүн јүрет — дийт.
Көрнөө ошкош көстөри
Көк јаштарла толот — дийт.
Қара санаалу күлүктер
Қачан истеер болтыр — дийт.
Қайран көөркий санаазы
Қара јаңыс сенде — дийт.

Амадазан мөринг — дийт,
Амырзынзан шорын — дийт,
Акту менин ырымым
Алки бойыңа ырыс — дийт...

...Ай чалыган Алтайла
Ат мантаган — кем уккан?
Алтан жүзүн кожонду
Алып өткөн — кем көргөн?
«Ару Алтай сынына
Алып сени чыгарым,
Албаты-јон алдына
Алкап сени жүрерим».

ЈҮРЕЙИН ДЕП!

Јүрейин деп!
Јүткүйин деп!
Тенгери ооткон
Јалкындар алдында
Јааштарды
Јудайын деп!
Тенектерди
Јенип чыгып,
Каткырайын деп!
Салкындарды
Ууштай тудуп,
Бүктеийин деп!
Көстөрим тойбос —
Ончозы керек!
Ачабым канбас —
Ончозын берет!
Урүп јат
Каным,
Улуп јат
Каным —
Бу жүрүп јатканым!
Бу күйүп јатканым!

ЈАС

Каспанын боочызы.

Јаш.

Туман.

Ат үстинен

Алтайым ајыктап,

Јагыскан тургам.

Қарлар кайылган,

Қобылар эриген.

Қатап ла жүрүм

Ойто эбирилген.

Эбиреде кандый

Јас!

Јас!

Јас!

А мен ойто ло

Јаш!

Јаш!

Јаш!

Ха-ха-ха!

Қыйгырайын!

Эй!

Көксим кандый

Кен!

Уним кандый

Күнүрейт!

Қарыган тыттар

Қаран түженгилейт.

Қайран тамчыларын

Јерге түжүргилейт.

Кемеер тапкан:
Паслей арыган,
Эмди болуп албас,
Жүреги карыган.

Төгүндебегер!
Мен эмди
Баатыр ийделү,
Экүгер этпегенди
Жаныскан эдерим.

Мен эмди де
Көпти берерим,
Көпти берерим,
Күйүндирерим!

Алтан жыл учатан
Жолым алдымда
Иле жадыры.
Адым,
Ичкери,
Кылдый чичкерил!
Плащым,
Жалбыра!

БААТЫР ЖҮРЕК КЕРЕГИНДЕ ЖАҢАР

Қарануы капчал ичинде
Аргымак аттын тибирти.
Қайыр кайа үстинде
Қара желбис каткызы.
Капчалдардын ичиле
Қалапту баатыр мақтадат.

Кайалардын үстінде
Кара желбис элбендейт.
Карсылдаган каткызы
Кан жимиреер коронду,
Карылып чыккан каргыжы
Тынга једер јеткерлү:
— Орō турган Улген деп
Орōкōнди бир алкабас,
Јер алдынын кааны деп
Эрлик-бийден бир јалтанбас.
Кылыгын баштаг ашты —

дийт. —

Кырман сенин ѳтти — дийт.

Баатыр да болзон, кижн эмей,
Балтыр да болзо, эт эмей,
Баш тутгыртпас аргымак
Ээр-үйгендү ат эмей.

Баатыр мен деп мактанып,
Бажын түпте бадар — дийт. —

Күлүк мен деп күчсиркеп,
Күл каларын бирде — дийт.

Кереес болгон кеен эжин
Оштүлөрин койдонор,

Эркелеткен энейин
Эжик јалмаар кул болор.

Озолодо ойгорт — дийт. —

Онон болзо, шор болор.

Эртеледе эпте — дийт. —

Эбирери күч болор.

Чолмон көстү абакай

Чөкөбөгөн сакып јат.

Көбөн-килин төжөгин

Сообогон јылу јат.

Мынан артык не ырыс?

Мынан артык не јыргал?

Јуулажары јетти — дийт. —
Амыраары артты — дийт.
Қара салкын канады
Қайага түртүп калтылдайт.
Қара јелбис каргыжы
Қалас артып, калактайт.
Ат үстинде энчейген
Алыпта болзо унчук јок.
Қолтык бойго јапшынган
Јыдада болзо кыймык јок.
...Қөстөримнин алдында
Күлер јуулар јаркыны.
Қал өштүле чабышкан
Нөкөрлөрдін өлүми...
...Қалапту баатыр мантат јат,
Қанду јууга барып јат.
Ичкери онын өлүм бе?
Ичкери онын өзүм бе?
Ол билбес.
Баатыр жүрек салымы —
Улу жүрүм бүдүми.

БУ ТҮНДЕГИ САЛКЫН

Бу түндеги салкын
Неге жүүлди? Не жүүлди?
Неге ачынды? Не ачынды
Бу түндеги салкын?

Үйуктап јаткан улус айылына
Кирерге не албаданат?
Улуска нени айдарга сананат?
Улуп, јайнап не суранат?

Кӧзнӧккӧ не согулат?
Уйкуда улусты не ойгозот?

Ыраакта ӧрт чыккан болор бо?
Жорыкчы тӱбекке тӱшкен болор бо?

Айса ол мен —
Бу тӱндеги салкын?

ОЙТО ЛО ЈАС

Ойто ло јас,
Қарангуй тӱндер.
Кӧгӱсте тоқынабас
Қызу тӱймеен.

Бу не эреен?
Мен јаш па?
Не ийде тӱймеген?
Јӱк — јас па?

Неге бууныгып,
Ичкери болдым?
Неге тыркырап,
Кејирим кургады?

Не амаду ойто
Јӱрегим кызытты?
Қандый билбес кылыкка
Ууландырды?

Та ижим таштап,
Тууларга качарым?
Жорыктаарга ачаптып,
Јолдорго чыгарым!

Туралар көзнөги
Тон өткүрө жарык.
Кыстар көстөри
Тон өткүрө жаан.

Ойто ло жас,
Жарты жок түймеен.
Токынабас
Бу не эреен?

УЛУСТЫЙ УЛУС КЕРЕКИ

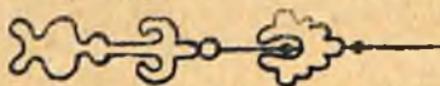
Көр!
Күн
Ол ло бойы жалакай:
Бажынды сыймайт.

Көр!
Бу телекей
Ол ло бойы кеен:
Көзинди сүүндирет.

Сеге база не керек?
Сеге база не жетпейт?

А меге
Улустый
Улус керек!
Жүрүмдий
Жүрүм керек!

ЧЕЙНЕ

ЭРТЕН ТУРА

Эртен тура жабынты алдында
Күүлелер күлүрейт.
Эртен тура.

Эртен тура оромдордо
Теректер
Күннинг чогына көмүлет.
Эртен тура.

Эртен тура оромдорло,
Бийик теректер алдыла
Коо сынду кыстар өткүлейт,
Көстөри куулгазын.
Каблуктары токылдайт.
Эртен тура.

Эртен тура бүрлерде
Кучыйактар жайканат.
Эртен тура жолдордо
Грузовиктер күүлейт.
Эртен тура.

Эртен тура
Бу күннинг чогы урулган телекейде,
Бу чагкыр шилидий
сыныраган телекейде

Эн ле јаан деген
 санааларын бүткедий,
Эн ле јаан деген
 керектерин бүткедий.
Эртен тура.

АТТУ УЛУС

Айдары јок јаан күн
Тууларга тийип шынкырайт.
Атту улус јергелешкен
Узак јорыкка барып јат.

Айдары јок јаан ай
Тууларга тийип сыңырайт.
Атту улус ол ло бойы
Уделебей барып јат.

Аркада үкүлер каткырыжат.
Алыстан бөрүлер улужат.
Аттар ачу бышкырат.
Атту улус ол ло бойы
Амыры јоктон барып јат.

Та кыс качыарга мендеген улус?
Та оору кижиге туштаарга
 бачымдаган улус?

Чечектер кийнинен
 баштарын энип, туруп калат.

Четтер кийнинен
 колдорыла јангып, артып калат.

Јорыгаар јакшы болзын, улус!
Јорыкчы улус!
Керегеер бүтсин, улус!
Керсү улус!

КУУКТИН УНИ

Куугей Тӧлӧсовко

Менин
момондогон кобыларым бу ба?
Менин

јилектеген
меестерим бу ба?

Менин
кӧгӧзиндеген састарым бу ба?
Менин
бугул тарткан актарым бу ба?

Момондогон кобыларым
ол ло бойы
күнзиген.

Јилектеген меестерим
ол ло бойы
јайзыган.

Кӧгӧзиндү састарым
ол ло бойы
јап-јажыл.

Бугул тарткан актарым
ол ло бойы
јап-јараш.

Момондогон кобыларда
ӧскӧ балдар јүгүрет.

Јилектеген меестерде
ӧскӧ балдар
јүргилейт.

Кӧгӧзиндү састарда
ӧскӧ балдар ойногон,
Бугул тарткан актарда
ӧскӧ балдар мантаткан.

Җажыл җаланҗар җайылған
Җанҗарланып, җанҗарап.

Күүктер дезде
 җынк ла җынк.
Җүрек дезде
 түк ле түк.

Җерим, җерим —
 алтай җер,
Сенең кару җер бар ба?
Җоным, җоным —
 алтай җон,
Сенең керсү җон бар ба?

Күзүңҗидий шыңгыртту
Күн алдынҗа җүрүмим...
Күн-чечектий күлүмдү
Ак-җарыкта җүрүмим...

Җарыҗып барған җаланҗар...
Җайылып барған җанҗарлар...

Күүктин җуни
 җынк ла җынк,
Җүрек дезде
 түк ле түк.

Күүк, күүк,
Мен канча җыл җүрерим?

Күүк дезде эҗип ле җат.
Җүрегим коҗо согул ла җат.

Ак сагалду
ойгор Алтайдын ээзи
Алтын чөбчөй
койынынан кодорып,
Ол аржаннан сузуп,
меге берип тургандый.

Арта түшкен
бу Алтайын көр —
Баатыр жүрөр
болуп бүткен.
Амыр жаткан
бу албатынды көр —
Алып бүдер
болуп өскөн.
Алтайын учун,
албатын учун

Ат-нерелү жүрүм жүр
деп тургандый.
Ак-айастан,
ар-бүткеннен,
албатыдан
Бажым айланып тургандый.

С Е Н

В е р а г а

Сен жараш,
је сендий жараштар бар,
Је сенен карузы јок.

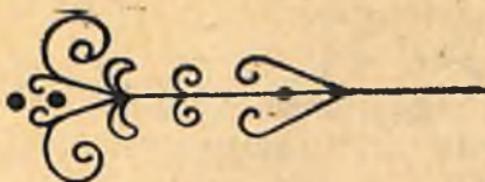
Сен керсү,
је сендий керсүлер бар,
Је сенен карузы јок.

Сен јалакај,
је сендий јалакајлар бар,
Је сенен карузы јок.

Сен ару,
је сендий арулар бар,
Је сенен карузы јок.

Меге кайда да, качан да
Сенен карузы јок...

МӨҢКҮЛИК САЛКЫН

МӨҢКҮЛИК САЛКЫН

Түнде
Кадын сүмерлеринен
Меге келет
Мөңкүлик салкын.

Городто тымык квартирамды
Ачып кирет
Мөңкүлик салкын.

Вьетнамнын коронду јаландарына
Мени апарат
Мөңкүлик салкын.

Ыйлаган вьетнам энеле
Мени ыйладат
Мөңкүлик салкын.

Палестин араб палаткаларына
Мени јетирет
Мөңкүлик салкын.

Палестин араб партизандарла мени
Атакага ијет
Мөңкүлик салкын.

Гевара јуулашкан јаландарга
Мени апарат
Мөңкүлик салкын.

Мында баатыр кожондор
коолодорум
Эр болгон адында.

Бу мөңкүлөр меге кунугып,
туруп калар,
Бу суулар меге ыйлап,
сунуп калар,
Бу албаты мени көдүрип,
жууп салар
Жажым жажап атангамда.

Онын учун, ар-бүткеним,
сеге быйаным айдадым,
Онын учун, албатым,
сеге алкыжым айдадым,
Жүрүм берген учун,
Сүүш берген учун,
Ырыс берген учун
Бу 34 жинт жажымда.

МЕНИНГ ПОЛИТИКАМ

Менин политикамда
Жаан жажыт жок.
Улусты сүү. Ол —
Эң чындык жол.

Айса болзо, кезикте
Ажа да беретем,
Же мен бойыма эмес,
Улус учун эдетем.

Айса болзо, улуска
Жаан килемжи де этпегем,

Je мен улус учун
Jүрегиме килебегем.

Айса болзо, улус та
Оны сезип jүретен:
Оскө улуска көрө,
Меге артык бұдетен.

Менин «буруум» жаңыс:
Jүрегим ачык-жарык.
Жажыт менде жок —
Жаңыс ак-чек ле jүр!

Обывательдер жамандаза,
Ойгорлор актап койор:
Коммунизмнин Законыла
Поэт jүрген деер...

АЛТАЙ АЛБАТЫНЫНГ ӨСКӨНИ КЕРЕГИНДЕ

Ак жалаңда жаскыда
Чечектен көп не өскөн?
Алтай журтта бу өйдө
Балдардан көп кем болгон?

Пастух улус айлында
Балдар эмди бадышпас.
Бир отырып чайлаза,
Он балага жер таппас.

«Бу кайткан учкандар — деп,
Энези каткырып отырат. —
Бүткүл колхоз улусты
Адылбай канай чыдадат.

Айла озогы бистердий
Кортыктар болзо кайдат — дейт. —
Ай-карадан жалтанбас
Јаш үйе эмди өзөт — дейт. —

Культурныйлары коркышту
Қино ло десе сурт эдер.
Јааны-јажы ончозы
Модный кийим керек деер.

Отырала ойнозо,
Ойноғоны — техника.
Алаканда бичиги —
Алгебра ла физика».

Энези мынай куучындайт,
Балдарга эрке ајыктайт.
Күрен-күрен күлүктер
Мыжылдажып унчукпайт.

Удабастан тун кирип,
Көдүре черү бүтеенет.
— Сүреен кино бол јат — деп,
Күркүреп клуб төөн жүр калат.

Эх, алтай албаты,
Керсү чактарга
Қанча чактарга
Қырдырган албаты.

Көдүрилер өй келерде,
Өзөр дегенин бу туру.
Қалју јебрен каандардын
Қылыжынан тирү артып,
Көптөөр дегенин бу туру.

Өзигер, балдар,
Чыдагар, балдар,

Алтай албатыбыс
Көп лө болзын,
Алтай улустын
Жакшы ады
Ороон ичинде
Бастыра угулзын.
Жаан жарлу
Бичикчилер чыгар деп,
Жакшы керсү
Артисттер бүдер деп,

Улу керсү орооныста
Албатыс бистин өзөр деп,
Бир де кичинек
Аланзыбайдым.

Онын учун ак јалаңда
Чечектин көби бу туру.
Онын учун алтай јуртта
Балдардын көби бу туру.

КИЖИНИ КИЧЕЕЙЛИ

Кижиге кару болыгар!
Кижиге киленкей болыгар!
Кижитирүде, бар тушта,
Кижиге ајару салыгар!

Кижиден бийик не баалу!
Кижиден артык не кару!
Амадаганыс — кижитучун!
Алып тапканыс — кижитучун!

Кижитырызы учун јүрүс!
Кижитырызы учун турус!

«Албаты учун ичкери!» — деп,
Трибунадан кыйгырадыс.
«Кижн омок угулат» — деп,
Горькийдин сѳзин салбайдыс.

Је кезикте бу ла улус
Бистен болуш јок калат.
Карыгып, бууныгып јүрерде,
Карузыыр улус табылбайт.

Кижинин јүрүми јангыс ине,
Килебей туруп, јүр калар.
Тирү тужында кайтгыс деп,
Кийнинен ары сѳс артар.

Кереес јангыс јүрүмде,
Кижини сүүйли, нѳкѳрлѳр.
Кажы ла түбекте кижиден
Бойысты кѳрѳли, нѳкѳрлѳр.

Кижиге јакшы эткеннен
Кемзинбейли, нѳкѳрлѳр.
Кижиге кату болгоннон
Кыйнал јүрели, нѳкѳрлѳр.

Јабыс-јобош јүргенге
Јалакай болоолы качан да.
Јалакай айткан јангыс сѳс
Јабыска јаркын чагылтар.

Кезикте кунугып јүредис —
Карыкчал санаа кинчектейт.
Ол тушта бисти кѳдүр ий,
Туйуксынгандар туу сѳгѳр.

Кижиге килеп јүрели!
Кижиге кару бололы!
Кижн тирүде,
бар тушта,
Оны ајарып, кичејйли!

УУЛЫМ ЭРКИНГЕ

Менин уулым Алтайда чыккан,
Угы онын алтайлык болор.
Јүреги јерине карузып,
Алтай-сүүчи, алтайчы болор.

Менин уулым тууларда чыккан:
Кылыгы јалтанбас туулык болор,
Ак сындарга тартылып,
Туу-чыгаачы, туучы болор.

Ол андык јерин сүүр,
Чечен окту анчы болор.
Ол чыйрак аттар сүүр,
Ат-ойынчы, атчы болор.

Ол чаналу туудан шунуп,
Туу-чаначы спортсмен болор.
Улус ойногон јерге кирип,
Ол ойынчы, бийечи болор.

Ол јакшылык өйдө —
Коммунизмде жүрер.
Јамандыкты ол көрбөс —
Јамандык өдөр.

Јүрүми онын арулык болор,
Јүреги — керсүлик.
Улус оны сүүшле курчаар,
Ол улусты сүүр.

Калыгынын адыла —
алтайлык болор:
Ойгорлык, улулык.

Ак таскылдар, сындар.
Амыргызы сыылаган
Айпак муусту сыгындар.

Албатын кӧр:
Ак малы одорлорго жайылган,
Ару ажы анканынан ажынган,
Амыр ышту журттар.

* * *

Уулым менин алтайак,
Тумчугынын бажы карачак.
Эки кӧзи — жылдызак,
Эриндери — чейнечек,
Кылык-жангы — шулмузак.
Куучындап ийзе — кучыйак,
Каткырып ийзе — кӱзӱнчикек,
Кӱлӱмзирензе — кӱничек,
Быштак сыкса — кӧличек.
Ады чыккан баатырак,
Ат-нерелу Башпарак.

БИСТИН ОБӦКӦЛӦРИС — ЖЕБРЕН ТӦРКТЕР

Кыдаттын эмдиги жаандары
Кайран жериске умзанат.
Кородогон санааларым
Жебрен ӧйлӧргӧ учат...

...Устимдеги тегери —
Жебрен тӱрктик
Чанкыр кереге.

Алтын жаанын огы
Айасты бүгүп,
Күнге түртиптир.

Ойто ло кыдат каан
Түрктерге жуу ачкан:
Көбине салдырган.
Күчсиркеп, ачыркап,
Канду чакты тапкан.

Кан јудатан
Дракон — улу јылан
Јайым сүүчи түрктерге
Мынайда айткан:

«Алтай — байлык јурт.
Түрктер — омок јон.
Алтай јуртка — өрт!
Јонго — өлүм, олјо!»

О, көксимде јүрегим —
Түрк мааныда көк бөрү —
Черү алдында элбирейт.
Ойгор Билге-каган¹
Түрктер салымын сананган.
Кайра болбос Күл-тегин²
Кородоп, тижин тиштенген.

Кийин јанында бистин Алтай —
Јуучыл темир бөрүктый.
Та кандый кату санаа

^{1,2} Билге-каган, Күл-тегин — 6—8 чактарда
Кыдат олјочыл императорларына удурат јайымы
учун күүн-кайрал јок тартышкан, бистин өбкө-
лөрис болгон јебрен түрктердин ат-нерелү черү
баштаачылары.

Маңдайында булуттый
Ургүлжик турат бүрүнкүй...

...Je эмди бис
түрктөр эмес.

Бисти ук!
Эмди бис —
бирлик ле седен
Jүс ук!

Бистин санаабыс ару!
Jерис — агару.
Амыр-энчү черү —
Одүп болбос кору.

Je жайым сүүчи өбөкөлөр
Jүрегисте тирү!
Төрөлин корып өлгөндөр
Мөнгү ле улу!

Бир ороондо бийик улустар
Бирлик жериме умзанат.
Онын учун кородогон санаа
Өбөкөлөрүм эске алат.

ТӨРӨЛ ЖЕРИМНИН ЖАРАЖЫН АЛЫКТАП...

Бу толкуланып,
тонуп калган таш туулар,
Бу эже тебилген,
тууларга чайбалган актар,
Бу чанкыр сыны бүктелип,
тууларды ажып жаткан салкындар.

ЭШ-НӨКӨРИМЕ

Нөкөрим, нөкөрим,
Бу менин буруум.
Менин бүрүнкүйим —
бойыма ачынганым.
Кыртыштанганым —
бойыма ачынганым.
Jүрүмим чике келишпейт —
ого ачынганым.

Je сен — төгүни жок жүрек,
Je сен — кинчеги жок чындык:

Менин алдымда
Сенин буруун жок.
Сенин алдыга
Меге эп жок.

Санаама јединип
Болбогоным учун,
Керек жок соодожым,
Кейим учун
Акту бойыма,
Бойыма ачынгам...

ЭНҢ КАРУ КИЖИГЕ

Сенин аруун —
Менин коруум.

Сен меге — Кижининг кеми.
Jүрегимнинг эми.
Jүрүмнинг тенгизинде мени
Чебер
кечирген кеме.

ТҮНДЕГИ ТЕРЕКТЕР

Теректер араай жайканыжат.
Теректер араай жымыражат.
Теректер араай шылыражат.
Теректер араай шымыражат.
Теректер нени санангылайт?
Теректер неге санааркайт?

Мен бойымнын санааларым сананадым.
Бойымда санааркайдым, санааркайдым.
Ыраак талайлар жымыражын
сананадым.

Ыраак тайгалар жалтыражын сананадым.
Аргымак аттардын киштежин
сананадым.

Аржан суулардын кайнажын сананадым.
Көрбөгөн городгорым, көдүрбеген
нөкөрлөрүм,
Жетпеген жерлерим, жер түбинде
көөркийим,
Өдүп жаткан жайым, өдүп жаткан ойум,
Жүрегимнин, жүрегимнин сыстаганын
сананадым...

Теректер араай жайканыжат.
Теректер араай жымыражат.
Теректер араай шылыражат.
Теректер араай шымыражат.
Теректер менин санааларым
санангылайт.
Теректер менин санааларымла
санааркайт.

СЕН МЕНИ КАНАЙДАРЫҢ!

Кату учурал,
Сен мени кезикте курчайдын.
Кара түбек,
Сен мени кенерте туйуктайдын.
Кара санаа,
Сен мени жаба базарга
амадайдын.

Je менин жүрегим
Күн ошкош болуп бүткенде —
Сен мени канайдарын!
Кара туманын кайылтып саларда —
Сен мени канайдарын!

Күлүмжим менин жаркын ошкошто —
Сен мени канайдарын!
Кара сананганды нөкөрим эткенде —
Сен мени канайдарын!

Керек беги —
Мен кичинек калыктын уулы болойын.
Керек беги —
Менин тилим
областьтан ары — туйук.

Керек беги —
Мен энг кичинек городто журтагам.
Керек беги —
Улус үлгерим кезекте ондобогон.
Керек беги —
Мен кезикте мында жаңыскандый:
Мени баалабай, билбей туру деп
туйуксынгамдый,
Талантыма кезикте чөкөнгөмдий,
Жүрүмиме түкүргөмдий.

Кезикте ичкем де,
Эриккем де.

Je мен эн керсү ороондо јаткамда,
Төрт јаны дөбн јолдорым ачыкта,
Албатымды албаты эдип көдүргенде,
Акту бойыма улус јалакайда,
Мен иштеп, бүдүрип билеримде,
Орō өзүп, көдүрилип болорымда
Карыкчыл санаа,
Сен мени канайдарың!
Телекейдин бастыра эн јакшы улузы
Мениң нөкөрлөримдий де —
Сен мени канайдарың.

Мен јүрүмге бүткөмдө,
Улуска иженгемде,
Бүдүрип билеримде,
Қара санаа,
Сен мени канайдарың!

АЛАГУН ЈААШ

КЕЛЕР ОЙДИНГ ЭЛЧИЗИ

Жакшылар ба,
Бу эмдиги ойдө
Менле кожо журтаган улус!
Мен слердин оёгө
Журтаарга келгем,
Мен одузынчы чактан
Слерге ийилгем —
Келер ойлордин
Улузынын элчизи.
Бу көксиме жаба туткан букет —
Менин кожондорым.
Ол алтай туулардын чечектери.
Менин ракетам
Ойто жүре берген.
Ойлөр түбинен
Келген жылдыс-куш
Анда тууларда
Мени түжүрген.

ЧАНКЫР УЛГЕР

Чанкыр карлу энирлер.
Чанкыр санаа эбелер.
Чанкырзымак туулар.
Чанкыр чөйө ыштар.

Јүрүм канча кубулар,
Учар өскө куулар.
Чанкыр жараш жылдарда
Јүрүмис улалар.

Чанкыр-чанкыр Кадын
Чактарга чайбалар.
Чанкыр ышту карагайлар
Чактарга жажарар.

ВАСИЛИЙ ШУКШИННИНГ КЕРЕЕЗИНЕ

Алтайлар төзөгөн
Учук деп журт
Эмди — Сростки.

Алтайлар, орустар
Эмди биригип,
Кеен ле кайлык улус.

Мында бир уул журтаган,
Сениң ле мениң карындажыс.
Эх, печки-лавочки,
Кан-кызыл балан — ачу-корон ажыс.

Кадынга ол аттар сугарып жүретен
Кан-кызыл энгирде,
Бабырганды көрөтөн,
Узак неге де эригип.

Онын канында озогыдан бириккен
Алтай ла орус.
Онын жүрегинде бир кожон бүткен —
Керсү крестьян улус.

Жаан салымын ол сананып,
Жакшылажып, атанган.
Жагарын чыннаг айдарга —
Жанып ойто бурылган.

Жаан жолдо жеткер көп:
Жүреги күйүп жыгылган.
Жалганчы жолго үйдежип,
Жызыл балан экелгем.

Жыжылгы күскиде
Жанкыр Кадында
Алтын чычрана,
Жан-жызыл балан.

Ар-бүткен де, улус та,
Василий Макарович,
Сени сакыган,
Же сен жеринге
Жанбаган.

Жайла, кеен
Жадыннын салымы —
Тенгиске сууларын
Жийетени туру.

Жайла, керсү
Жулдын салымы —
Жулуска жүрегин
Жеретени туру.

Жадыннын жаказында
Жиилектер ээлген:
Алтын чычрана,
Жып-жызыл балан.
Жадыннын жаказында
Аттар ыйлаган,
Жиштешкен,
Жарыккан.

Бир аржанның ады — Кулиев Кайсын.
Бир аржанның ады — Гамзатов Расул.

ЗВЕЗДНЫЙ ГОРОДОКТО

Мен Звездный городокто.
Экскурсияда.
Октябрь айда.
Юрий Гагаринниң памятнигине
Чечектер саладыс.
Космонавттар клубула,
Музейле жүредис.
Космонавт Горбаткодон
Автографтар аладыс.
Мында космос јерге
Кандый јуук!
Москва јанындагы
Чолмондык городок
Ыраак тайгалар
Өзөгиндедий.
Ракеталардый коо ло узун
Қарагайлар,
Олордын өзөгинде
Бийик туралар
Јылдыстарга тийгендий.
О, Гагаринниң
Јылдыс ошкош
Бийик салымы,
Куулгазын каткызы!
Бу улустың
Эртенги эраны
Ачып јаткан ижи!

О, Чолмондык городок —
Ого эжик!
Космос јерге
Мында кандый јуук!
Юрий Гагариннин салымынан
Јүрегим сыстайт...

МЕНИЙИ, МЕНИЙИ

Јаан-јаан городтордын
Јалбак оромдоры, площадьтары —
Менийи, менийи!

Эгирлерде олордо јарыган
Машиналар отторы —
Менийи, менийи!

Јараш, керсү кыстардын
Јаскы каткызы, күлүмјизи —
Менийи, менийи!

Ыраак-ыраак тайгаларда
Јымыраган колдор серүүни —
Менийи, менийи!

Кара суулар јанындагы
Малчылар айылдары —
Менийи, менийи!

Тайгадагы суулардын
Алтай эрмеги —
Менийи, менийи!

Бу јүрүм ле бу улус,
Ар-бүткен ле Алтай —
Менийи, менийи!

ЭНЕМНИНГ ЭРКЕ КЕБЕРИ...

Эске ле алынзам,
Эжиктин јанында
Эриккен, сананган,
Эриндериле та нени де шымыранган,
Та нени шымыраган
Энем турар, кайран энем,
Кара јангыс энем!
Энемнинг чырайы,
Энемнинг чырайы,
Эске ле алынзам...
Санаама ла кирзе,
Самаатып такпай јууп јүреле,
Санааркап калган,
Санаага бастырган,
Та нени шыпшаган,
Та нени шыпшанган
Ойто ло энем, ол ло энем,
Кара јангыс энем!
Энемнинг чырайы,
Энемнинг чырайы,
Санаама ла кирзе...

Та беш балазынын
Салымын сананган,
Та оору адабыска
Алкыш сураган,
Та кемге јалынган,
Та кемге бажырган,
Та кемненг сакыган,
Қажаганнын јанында
Кураан кучактанган
Тура калган,
Та нени шымыранган.

Та кайда барган,
Та кайда барган.
О, кайран энейим,
Кара жангыс энейим!

Энемниг чырайы,
Энемниг чырайы,
Эске ле алынзам...
Сананзам, ыйым келер,
Эрке кебери...

АДАМНЫНГ ЖҮРҮМИ

Адамды ла сананзам,
Адамды ла сананзам,
Ыйлап ийгедийим,
Ыйлап ийгедийим.
Ак күүледий
Кижиге болгон.
Жангыс ла
Иштеерин билген.
Ак-чек
Жүрүп билген.
Ак-чек жүрүмниг
Молжузын бүдүргөн.
Өлөр алдында
Сөзүн айдырган:
— Комсомолдыг
Чегин туткам.
Коммунисттиг
Чегин туткам.
Мылтык тудуп,
Төрөлим корыгам,
Чегин туткам,

Жүрүмимде бир
Кижн сокпогом,
Жүрүмимде кижнн
Жаман айтпагам,
Жүрүмимде бир
Ууры этпегем.
Жаан болзо,
Элик аттым не,
Бастыра улус аткан,
Бастыра улус андаган.
Аттын бажына сокпогом,
Ат бүдүрилерде,
Ачынгам.

Адамды улус
Айтканы аайынча
Жууытан жерине
Жууп салды.
Мраморлу белдиг
Тажын кодорып,
Мрамор толотойго
Бектеп салды.

Адамды ла сананзам,
Айтканын ла сананзам,
Ыйым келгедий.
Теп-тегин
Алтай эр болгон,
Ак күүледий
Кижн болгон.
Жагыс ла
Иштеп билген.
Ак-чек
Жүрүп билген.

КЫШКЫДА КЫСТАР

Бу кышкы турган сооктордо
Бу кыстардын жаактары —
Кар үстинде розалар.
А кайда алмаз вазалар —
Букеттер турар, розалар?
Розалар турар вазалар,
Куулгазын алмаз жазалдар
Мунжылдыкка казылар,
Мунжылдыкка жазалар.

Бу кышкы турган сооктордо
Бу кыстардын жүстери —
Кар үстинде чейнелер.
Кандый алтын чернеле
Бу чейнелер чийилер?
Келгилеер Пушкин, Гейнелер,
База өскө генийлер...
Ак кардагы чейнелер
Мунжылдыкка бичилер,
Мунжылдыкка чүмделер.

ОМАР ХАЙЯМНЫҢ КОЖОНҒЫ

Каран Кошевке

Жаскы садта
Айдын түнде
Чололу ширдектин үстинде
Ак чаазындар жанында
Чечектерге көмүлип,
Көстөрүн жумуп алала,
Хайям кожондоп отырган.

Кийин јанында канкайып,
Тенериде сомдолып,
Јылдыстарга уулаган
Планеталар јолын чотоор
Қайкалду јазал — јебрен квадрант
Ученыйдын ижинен
Арып калган амыраган.

Көөркийининг кеен јүзин
Јүрегине јаба тудуп,
Бир колында чббчбйлү,
Чечектерге кбмүлип,
Омар Хайям кожондогон.

Омар Хайямнын үнинен
Ыраак јылдыстар ыйлажып,
Узун кирбиктери тырқыраган.
Чечектердин јалбырактары
Сливадан чебер јылбырап,
Чийген онын чаазындарынын
Устине араай тўшкүлеген.

Эки кбзин јумала,
Омар Хайям кожондогон.
Отырган јери он чакта —
Мухамед јангы јонында.
Ойгор бажы — одус чакта,
Обсерваториялар тўжинде.

Омар Хайям кожондогон.
Оозынан онын сбстбри
Чечектер болуп кубулып,
Чечектерле колынып,
Ак чаазындарга тўш калган.
Алтын чийим бол калган.
Чечек јыды чыкпаган
Эрјинелер арт калган.

АЛТАЙДЫҢ ЛА КИЖИЛИКТИҢ УУЛЫ

Мен — Кижиге,
Жердин уулы.
Эң бийик учурым —
Кижиге болорум.
Ол менин
Эң улу ээжим,
Эң каруулу ижим.
Алтай,
Сен меге —
Эң кеен кабай,
Эң ару тагыл,
Орустап —
Эң агару алтарь.
Мынайда ла жүрели,
Мыныла тирүү болорум:
Сен меге —
Төрөл жер, кабай.
Мен — Жердин уулы,
Угым алтай.

КУРМАНГАЗЫНЫҢ КУУЛЕРИН УГУП...

Тахави Ахтаювко

Аттар, аттар, аттар —
Ондор, жүстөр, мундар аттар
Кыпчактын чөлин
Кечип жат.
Оттор, оттор, оттор —

Ондор,
 јүстер,
 мундар
 оттор
Қыпчактын чөлинде
Көчүп јат.
Аттар тибирти,
 тибирти,
 тибирти,

Јүректин јимирти,
Јүректин јимирти —
Курмангазы музыказы,
Курмангазы музыказы.
Чөлдөр,
 чөлдөр,
Санаадый,
 салымдый
Учы-куйузы јок чөлдөр...
Јер-телекейдин учы јаар
 өдүп јаткан,
 јүткип јаткан

Мундар тоолу черү...
Чөлдин кырында
Челдү кандый
Қызарган энирги тандак
Јайканган јыдалар үстинде
Коркышту кандалат.
Төрөли учун јүрүмин
Берип салган баатырлар,
Өлүм ле салым гранын
Өдүп калган баатырлар
Оштүге удур
Калганчы улу табаруга
Төрөлин адап баргылайт.
Јүсјылдыктар өдүп,
Чөл үстинде ыштай кайылар,

Ах, культура,
Чын культура ла жаан культура,
Качан бирде јериме де
текши өдөрин.

Мындый ак-чегин керсү туткан,
Оморкок ло бичик-биликчи јииттерди
Јеримде де көптөн көрөрим.

Мен слерге ырыс күүнзейдим,
Айланайын алып Арслан ла
Гуля, јаражай көөркийин.
Слер эмди уча бердигер:
Сүүште ле јүрүмде
Эмди слер тенериде,
Ай, Күн ле жылдыстар өзөгинде.

Алма-Аталык аэропорт.
Алтайыма учкам.
Анда айлым артыскам,
Эжим ле уулым јангыскан.

ЭНЕМ, УУЛЫМ ЛА МЕН

Мен ол тушта
Јаш бала болгом.
Кадыннын јаказында
Энемле тургам.
Кадынды өрө
Уч кас учкан.
Бир кастын канадынан
Ак јунг кенете
Менин јолыма
Келип түшкен.
Эмди ойто ло
Кадыннын јаказында турус.

Менин жанымда
Ак башту энем ле
Жаш бала, уулым.
Кастар артырган
Ак жүн пероло
Кызыл кан чернени
Жүрегимнен сузуп,
Жүрүмим бичиген
Салымду эмтирим.

ЖАСКЫ КАДЫНДАГЫ КУУ

Мен — жаскыда
Кадын ичиле учкан
Кожончы бир куу.

Кадыннын кайаларына
Ак арчуул туман
Артылган.
Оошкы кызыл маралдын бртти
Кайаларды туй алган.

Бир канадым —
Жангыс сени сүүгеним.
Бир канадым —
Ончо улусты сүүгеним.

Качан бирде
Жүрүмим түгенип,
Ыразам —
Бир канадым
Төжөп салыгар,
Бир канадымла
Жаап салыгар.

Je ол ой
Ыраак, ыраак,
Оны сананып,
Нёкөрим, карыкпаак

Эмди десе мен
Кайкамчылу канаттарлу,
Күмүш кожондорлу
Кадын өрө учкан
Куулгазын бир куу.

Бир канадым —
Жангы сени суугеним.

Бир канадым —
Ончо улусты сүүгеним.

«КАСПА — ЭКИНЧИ МОСКВА»

Космонавттар — космосто,
Москванавттар — Москвада,
Астронавттар — Аида,
А бис кайда?! — Алтайда,
Каспанавт бис — Каспада

Мында кажы ла уул
Көстөриле — Көзүйке.
Мында кажы ла кыс
Быйаныла — Байан.

Жаман улус мында асп —
Жакшы улус көп.
Кердендегени табылбас —
Кеберкек улус көп.

Көдүрингени көрүнбес,
Көрүмжик ады — көксинде.

Жакшыркажып билбес,
Жалакайы — көзінде.

Оскө бистин журттардан
Артык бис деп айтпас.
Оскө бистин журттардан
Керсүзиле артпас.

Алаканын качанда
Алдына жайа тудар.
Аш-курсагы качанда
Алдына жайа салар.

Снын учун јерисле
Оморкоор учур бар.
«Каспа — экинчи Москва» — деп,
Каттырар кылык бар.

Космонавттар — космосто.
Москванавттар — Москвада.
Астронавттар — Айда,
А бис кайда? — Алтайда,
Каспанавт бис — Каспада.

АЗЕРБАЙДЖАН ПОЭТ ФИКРЕТ ГОДЖАГА

Сен — Оттор Журтынын¹ ууды,
Мен — От-Эненин болдым.
Сен — алмаз Кавказга туулган.

¹ Оттор Журты — јебрең Азербайджаннын ады.

Мен —
алтын Алтайдын
Колтыгынан,
койнынан.

Сенин түрк тилин
Јебреннен бери
Низами ле Физули¹ —
кудайлык устар

Алтын үлгерликтин
Төжизине сулаган.
Ол — тоорчыктын үниндий
Кеен ле куулгазын.

Менин түрк тилим
Јенестик јебреннен
Ады јок ойгор
буурыл кайчылар
Топшуур ла комыстын
үнине салган.
Ол эмди сындарда мөштөрдө
Салкындардый суулаган.
Фикрет Годжа,
азербайджан карындажым,
Сен — куулгазын тилдү
поэттер јеени.

Мен — жүрүмге
Алтайда келдим:
Комыс тилдү
кайчылардан — үним.

Сен —
Оттор Јуртынын уулы,

Мен —
От-Энеден туулдым.

¹ Низами ле Физули — ат-нерелү јебрен
азербайджан поэттер.

Бис — экилебис эмди
От Журтта,
От-Эпеде,
От-Поэзиянын
Эмди бис кулы.

ЛАТИНАМЕРИКАЛЫК ГИТАРА

О, латинамерикалык гитара!
О, латинамерикалык гитара!
О, сениң кыйынын!
О, ыйың, о, кыйгың!
О, Че Геваранын бийик салымы!
О, Виктор Харанын бийик кожоңы!
О, тууларды өрө чыгып жаткан,
Өлүмгө де, женүгө де качан да белен
Крестьян уулдар.
Колында карабиндү ле
Мачете бычакту,
Иисус Христостый сагалдарлу
Качан да партизандар.
Сомбреро шляпалу,
Жууркан жабынган унчукпас индеец,
Журттагы байрамда
Бийе тееп жаткан пеон крестьян.
Коронду шыранын,
Түренинин континенти,
Эртенги революциялардын
Вулкандый келетени!
О, гитаранын
Жүректен келген үни!
О, революциянын
Эртен чыгар күни!

НОКӨРИМЕ

Нөкөрим,
Сен жүре бердин бистен
Ыраак жылдыстарга.

Сен жогынан
Эмди чечектеер:
Манжероктын маралы,
Улалунын сирени, жодрозы,
Барнаулдын алмазы,
Себинин чийнези.

Же сенин кеен кеберин;
Керсү керегин
Бистин жүрегисте
Ол до бойы
Онбос,
Жап-жаш артар.

МЕН — СИБИРЬДЕН

(Евгений Евтушенкодөн)

Мен сибирьлик укту.
Мен Сибирьде бүткөм,
Қалбаны калашка
Кожуп мен жигем.
Жаш тушта паромды
Жаан улустый тарткам,
Кату жоон тросттон
Колдорым күйген,
Команданы угуп,
Улуска жөмөгөм.
Чыдалду, шыранкай,
Болуп мен өскөм.

Маска тудуп, узангам,
Күректү — каскам.
Мени улус талабаан,
Жамандап айтпаган,
Малта меге берип,
Ишке таскаткан.
Ас одын әкелип,
Чыбык та јигем,
Је мени сүүгилеп,
Килеп, мыны эткен.
Тастак таарларды
Талганча тажыгам.
Кайланы, чалгыны
Кайра көрбөй туткам.
Жаман мени көрзө,
Јалтанбазым мен,
Карыкчал санаадан
Карыкпазым бир;
Колдорым кыскашты —
Катузы, беги,
Ак-жарыкта ончозын
Айабай күүнзеерим,
Оштүнинг јүзине
Күлүмзиренип көрөрим,
Ненин учун дезе
Эдип-тудуп билерим,
Ненин учун дезе
Одүп-јүрүп билерим.

БИС — АЙДА ЛА АНДА

Бир кижн јүс салковой учун
Бирүзи јүс нөкөри учун
өлүнөр,
жүрегин берер.

Маска тудуп, узангам,
Күректү — каскам.
Мени улус талабаан,
Жамандап айтпаган,
Маялта меге берип,
Ишке таскаткан.
Ас одын экелип,
Чыбык та јигем,
Је мени сүүгилеп,
Килеп, мыны эткен.
Тастак таарларды
Талганча тажыгам,
Кайланы, чалгыны
Кайра көрбөй туткам.
Жаман мени көрзө,
Јалданбазым мен,
Карыкчал санаадан
Карыкпазым бир;
Колдорым кыскашты —
Катузы, беги.
Ак-јарыкта ончозын
Айабай күүнзеерим,
Оштүниң јүзине
Күлүмзирениң көрөрим,
Нениң учун дезе
Эдип-тудуп билерим,
Нениң учун дезе
Одуп-јүрүп билерим.

БИС — АЙДА ЛА АНДА

Бир кижии јүс салковой учун
Бирүзи јүс нөкөри учун
олүнер,
јүрегин берер.

НОКОРИМЕ

Нокорим,
Сен жүре бердин бистен
Ыраак жылдыстарга.

Сен жогынан
Эмди чечектеер:
Манжероктын маралы,
Улалунун сирени, јодрозы,
Барнаулдын алмазы,
Себинин чийнези.

Је сениг кеен кеберин,
Керсү керегин
Бистин жүрегисте
Ол до бойы
Онбос,
Јап-јаш артар.

МЕН — СИБИРЬДЕН

(Евгений Евтушенкодон)

Мен сибирьлик укту.
Мен Сибирьде бүткөм,
Қалбаны калашка
Кожуп мен јигем.
Јаш тушта паромды
Јаан улустый тарткам,
Кату јоон тросттон
Колдорым күйген,
Команданы угуп,
Улуска јомөгөм.
Чыдалду, шыранкай
Болуп мен өскөм.

Маска тудуп, узангам,
Күректү — каскам.
Мени улус талабаан,
Жамандап айтпаган,
Малта меге берип,
Ишке таскаткан.
Ас одын экелип,
Чыбык та жигем,
Je мени сүүгидеп,
Килеп, мыны эткен.
Тастак таарларды
Талганча тажыгам.
Кайланы, чалгыны
Кайра көрбөй туткам.
Жаман мени көрзө,
Жалданбазым мен,
Карыкчал санаадан
Карыкпазым бир;
Колдорум кыскашты —
Катузы, беги,
Ак-жарыкта ончозын
Айабай күүнзеерим,
Оштүний жүзине
Күлүмзиренип көрөрим.
Ненин учун десе
Эдип-тудуп билерим,
Ненин учун десе
Одуп-жүрүп билерим.

БИС — АЙДА ЛА АНДА

Бир кижн жүс салковой учун
Бирүзи жүс нөкөри учун
олүнер.
жүрегин берер.

Бир кижиге ак-санаалу,
ак-чек жүрер,
Бирүзи эптештирер,
мекеленер, сүмеленер.

Бир кижиге нөкөринин ырызы —
күндий сүүнчи.
Бирүзине — кыйын ла шыра,
ичинде түүнчек.

Бир кижиге кылыгыла —
коммунизмде, жалакай.
Бирүзи — өскөнүнүн блаап,
жара тартар, какай.

Бир кижиге күндүлезе —
ырысту, байлык,
Бирүзи сүртүп берзе,
сыйрып айрыр.

Бир кижиге кожондый —
улуска байрам.

Бирүзи эл-жонго —
түбек ле шыра.

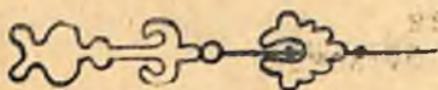
Бир будысла бис
космосто, Айда,

Бир будысла бис
кийикте, анда.

МЕН АЛТАЙЫМЛА ТУДУШ...

Менин тамырларым
Алтайдын сууларыла биригип калган.
Эң жаан өзөк кан-тамыр —
Кадын
Чанкыр чакпындарын айдап,
Менин өзөгүм өткүрө аккан.

ЭРТЕН ТУРАГЫ КУШТАР

ЭРТЕН ТУРАГЫ КУШТАР

Эртен тура эрте агару тымыкта
Ар-бүткен де, улус та амыр уйкуда.
Аркада, садтарда куштар ойгонор,
Ару сергек үндерле олар кожондоор.
Ала-күмүш чалындардан олар амзаган,
Алтын чокко мызылдап, жалаңдарла
учкан.

Эртен тура ак-жарык сергек ле кеен,
Күнниң жаркыны озокторго толор.
Элбек телекемдерде чөрчөктөн келген
Эртен туранын куштарындый учугар.
Кожондорум менин — жүрегимнин
куштары,
Ар-бүткендий ару ла сергек болугар.
Акту бу улустын жүрегине туштажыт.
Эртен туранын куштарындый учугар.

ТЫНЫМНЫҢ АЛТЫН САДТАРЫ

Колун бер меге,
Кожо бараак
Менин тынымнын
Алтын садтарына,
Куулгазын аламалар

Узүп берерим...
 Түнгөй болорун
 Кааннын абакайына —
 Алтын садтарымда.
 Жүрегин бер меге,
 Кожо бараак —
 Жылдыстык жүрүмимни
 Телекейине.
 Тенеринин музыказын
 Сен мында угарын —
 Менин жылдыстык
 Келтегейимде.
 Жүрүмүн бер меге,
 Кожо бараак —
 Ак-жарыктын
 Жаркындык жолдорыла:
 Жүрүмим, жүрегим,
 Тыным сеге берерим —
 Ак-жарыктын
 Кижилик жолында.

КЫЧЫРААЧЫМА

Кайран кычыраачым,
 Кару нөкөрүм,
 Кайда колын бер меге,
 Отырып куунындажалы.
 Мен не бичигем —
 Сен билдеринг бе?
 Мен не кожонго бүткөм?
 Өзөк-тыным күйүп, сыстап,
 Сөстөргө күүним не төккөм —
 Сен эзееринг бе?
 Мен жүрүмди артык эдейин деп

ЖАЛТАНБАСТАРДЫ СУУИДИМ

Жакшылу чаманду бу журумде
Жартын айдарым —
Жалтанбастарды сууидим.
Жаба болорго

бир јүткүде
Жалтанбастарды бедрейдим.

Кандый сүүнчи —
жардакла, кожо турарга,
Жаркыраган каткызын,
кокырын угарга,
Жардынан алып,
көскө чике көрөргө,
Жаба базып,
амадуга одорго.

Коркыбас болзон,
колын бер меге,
Кожо сениле
кожон чумдеерге.

Коркымчы јок бу журумде! —
Сен оны бил! —
Эрлулер күреезинде,
Кижиги тирүде.

Сен эн ырысту —
чын нөкөринг бар да
Ол сени таштабас —

качан да јанында
Канатту көбөрминг
там калаптаңар

Качан эрлү эр
јанында турганда.

Керектерис — ару,
амадуус — жаркынду,
Эки жаныста нөкөрдөрис туру.
Бис билерис: санаабыс бүдөр,
Жалтанбастык жүрүмде —
Эң чындык жору.

ЖАЙАЛТАЛАР КЕРЕК

Бронтойго.

Кайкамчык ла калапту
Таланттар керек
Кару туулык
Элимге, жериме!

Азиянын чактарлык
Карануйы базырган,
Калык жылынган,
Кыйын ла шырадан,
Эрлү жуучылдар
Бүдерин сакыган —
Эрикчели толу
Эрлү кожонгында.

Эмди —
Эркиндик ле
Эркетендү эрлүлик
Эбире ончолыкты
Ээй тудар — ойлик!

Эй, кайда слер,
Экпиндү жайалталар?
Эмди биригигер;
Керсүлер — бирлик!

Кайда бүгүңги
Кучияк ла Анохин?
Гуркин ле Чевалков,
Кайда слер жүреер?
Күндий жаркынаар
Элеерге берип,
Бир күрееге
Нак биригип,
Бир амадуга
Коштой жүткигер.

Туулык төрөлдин
Турузы, чеги —
Кадын-Бажындый
Бийик ле ару.

Кажы ла керсү,
Жүрегинде отту
Улус учун жүрер
Бүдерде каруулу.

Кадындый шуулайт
Жүректе кан!
Ой талант сурулайт,
Ой сакыган!

**КИЖИ — БААТЫР,
КӨКСИНДЕ — КҮН**

Алтай
Чингиз Айтматовты сакыйдым.
Расул Гамзатовты,
Кайсын Кулиевти бедрейдим.

А кайда үнгүр опералар?
Ай-канатту балеттер?
А тойу ла мен дейле,
Козырыктап уйуктаза,

Күзеген ал-санаа
Күүлеген машина болзо,
Жебрен укту бистерге
Једимдү кееркемдикти
Јединип кем экелер?

Обөкөлөрис, чын —
Оморкоктор, жардактар.
Је тын-каныста —
Кулдыктын арткандары!

Туулу Алтай —
Туујы ла куулгазын.
Эл-калыктын
Элбеги —
Элден ле озо
Эркини, көдүрүзи!

Канча кирези
Кайкулык эрјине —
Бойыстын көгүсте!
Күн-симфониялар,
Ай-јуралма —
Колыста, көзисте!

Бис јайалталу не:
Јайаар јакылталу!
А кайда эдет
Азиат јалкуны!

Амадап билбезис
База бар ине.

А ыргап билерис
База кайда эди.

Алып чачалы,
Антыгарлу најы,
Ай-карануй ойдин
Арткан-калгандыгын.
Жаркындалып жагыра,
Жараш бу уйенин
Жардак жагарлыгы.

Тонуп калган жүргенди
Кожонло эргис!
Той балкаштаг баатырды
Эделе, тиргис!

Тон жобошты колынан
Тудала, тургус!
Тон алдында эр жүрер —
Жүрүмде көргүс.

Кижиги — Баатыр!
Көксинде — Күн!
Күүн-табын кадыр!
Жүрүм — бүгүн!

УУЛЫМА БИР КЕРЕЕС СӨС

Кайран Эркиним,
Кара көстү үреничегим,
Сен ле су-кадык,
Омок ло ырысту жүрзег,
Меге оной жаан ырыс та
Керек жок.

Сен ле Төрөлиннин
Төрөл улузыннын, онын салымынын
Бир кичинек келтегейи болуп,
Элин ле чыт этире
Биригип калзан,
Улустын ырызы — сенийи болзо,
Улустын шыразы — сенийи болзо,
Озо улуска — оноң меге дезен,
Ончо мен бойым улуска дезен,
Бойыңды ар-бүткеннин
Бир тамчызы дезен,
Ак-айас ла жылдыстарла
Арјанынан сен јангыс,
Сен бирлик деп бодозон,
Сен качан да чын кижиле ырысту
болорын,
Мен де Улус ла Ар-бүткен алдына
Качан да ырысту болорым.

ЭГИРДЕ КЫЗЫЛ ПЛОЩАДЬТА

Эгирде Кызыл Площадьта
Кандый тымык,
Бийик ле сергелен...

Планетанын бели
Бүктелип барган.
Лениннин Мавзолейи
Космостын јуугында...

Башнялардын баштарында
Чолмондор чокторы
Токыналу јарыыр...
Араай кызарып,

Чалыыр
Бастыра ак-жарыкка.

Бийик сысту санаалар
Мында жүректе тыгыскыыр.

Төрөл орооннын улулыгы,
Амыр-энчүлик телкемдери
Курч эзелер
Көгүсте.

Энгирлерде
Кызыл Площадьта
Кандый телкем,
Бийик ле кеен.

Горизонттор учына жетире
Бу энгирлерде
Мынан көрүлген.

ЛЕНИН, КИЖИ, КИЖИЛИК

Канайдарым мен,
Мен токынал жүрүмге бүтпегем.
Менин уккур эмес ле оморкок кылыгым
Жоткондолыш некейт. Тууларда
Чыдырттар ла күкүрттер өтсө,
Козыр кара булуттар коскорылып,
Тенери тазылдалып, жалкындарла
жарылза,
Бу менин жүрегиме эн тапту көрүм.

Алтайда меге кай чөрчөктөр баатырлары
Ачу-корон кыйгырала,
Ак-жарыктын үстиле темир тибирттү

Кажы ла клеткамда,
Жалбыраган кызыл мааныдый канымда
Туружаачы, тудучы —
Кижичун, жаш баланын,
Жаш келинин, жаан жаштунын
Кижиге тендик жүрүжичун!
Мен — Кижичун, мен Данкодый,
Жүрегим бийик көдүргем,
Мен Назым Хикметтин Керемичун
Бүткүл бойум от-жалбыш күйгем.
Улу сүүжимнен
Телекейге ле улуска
Фархад чылап карануйдын туузын
оодып,
Ырыстын тенгизине ончолорго
Жол ачайын деп —
жүрегимнин күчиле.

Мен — Кижичун.
Кижичун болойын деп!
Жаңыс ла улус учун
Жүрейин деп!
Мен тартыжаачы ла көдүречичун,
Килечичун ле жазаачы.
Жүрегимнин сүүжинин ийдезиле
Мен Жерди ле
ончо планеталарды жарыдарым.
Мен калапту ла кату жолло
Ичкери амадаган
Кижиликтин жорыгында кожо.
Бис, улустар, женерис,
Же бу женү
Женил болбос,
Жол канду ла кату.
Көп ченелтелер бисти ченеер,
Же учы-учында калыктар суулары

Тенгиске биригип, Јер үстин
Туй алар,
Космоско, жылдыстарга
Ар-бүткенге тендик
Кижилик бүдер.
Эмди тургуза
Бис күч јорыкта.

Алдыбыста — Ленин.
Кижиликтин кеендигине,
Кижиликтин улулыгына
Ол кижиликтен бүткен.
Ол келер кижі:
Келер өйдөң бүткен.

АЛТАЙ РОССИЯГА БИРИККЕНИ

Алтай улус неге таскабаган,
Ачана-тороны јебреннен ол көргөн.
Алтай улус неге чыдашпаган,
Ак-јарыкта нени ол өтпөгөн.

Бистин историябыс јазап алганда,
Кату таскамал, канду ченелте.
Канайып та бисти олјочы кырганда,
Қатап ла алтайлар өзө беретен.

Россияга Алтайыс бирикпеген болзо,
Алтай эл-қалык та арткай эди.
Қыдаттын каандары кырбаган болзо,
Кандый элбек јон болор эм эди.

Эмди өзүгер кажы ла јанын дөөн!
Таланттар бүдүгер — Төрөлди
көдүрерге!

Лениннин күни жүрегисте күйген —
Эскиде жабыстарды бийик эдерге.

Төрөлигер сүүгер, ончо ийдегер
Ончонын ырызы учун беригер.
Советтер бирлигинде жүс укту эл-жон
Бир болгонын жүректе билигер...

...Алтай калыктын тынын аргадаган
Керсү жүректү Россияга быян!
Алтайлар Россиядан энезин тапкан,
Алтайлар Россияла телекейге чыккан...

ТӨРӨЛ КАСПА ЖУРТ

Анда ыраак туулар түбинде
Аркаларга курчаткан
Алтай бир журтта
Ждролорго туй курчаткан
Жаан тура ла кичинек айыл
Өскүзиреп калган ээнзимек турар.
Айыл арјанда төстөк ажыра —
Адамнын сөбги. Ак мрамор таштар
Устинде агарар, ак мал отоп, үстиле
Ажыра базып жүрер.
Эмди мында энем ле сыйным экү.
Өскө балдар чыдап, жүргүлей берген.
Эбиреде — телкемдик, канча кәжулар
Устиле јайылган кару журт турар.
Ыраак өзөк Кадын олјондо
Чамал бажы Уч-Сүмер агарар,
Ургүлјик санааларын унчукпас сананган.
Бу эбиреде уур өндөйгөн
Кайракан туулар өзөгінде журт —

Менин төрөл журтым.
Мында кажы ла айыл — меге кару.
Кажы ла кижиге меге — таныш
ла төрөгөн.

Бу менин төзим,
Бу менин шибеем.
Бу журтка јатсам,
Кенерте көксиме
Көөрөм кирер.
Бу улусла тушташсам,
Санаам јарыыр,
Сыным јенилер...

ЈЕБРЕН ОБӨКӨЛӨРИС

Менин өбөкөлөрүм кем?
Ар-бүткөн бе?
Агаш-таш па?
Алтай кудай ба?
Айса кем?

Түнгүрлери күнгүрөп,
Түмөн черүлөрлү
Күнбадыш төөн ууланган
Јес сагалду јерлик
Јеерен ле јелбер
От-калапту гунн?

Ачык чөлдөрлө
Аттарлу чапкылаган,
Алтын чачтары
Салкындарга чайбалган,
Антыгарлык нөкөрликти
Агаруга көдүргөн
Ак чырайлу скифтер?

Айса түрүп койгон
Кыл армакчыдый,
Түрүк-мөштий¹
Жылым кайага чыгып,
Ургүлжиге көк жажылдый,
Как бөрү адалу
Түрүлип калган түрүм —
Эл-калык,
Жебрен түрктер?
Ай-күн ле жылдыстар
Канымда айланат.
Менин өбөкөлөрүм
Ар-бүткеннен,
Алтай кудайдан,
Күнгүреген үндү гунндар да,
Жебрен жеримнин
Жеерен чачту
Ээлери — скифтер де,
Бырчыт колыла
Ай-жаазын тазырада тартып,
Согоондоры сыгырып,
Корымдарга кадалган
Эрлер ле элдер —
Түрктер де.

Эди-канымда
Эбире телекей эбирет,
Эрлү калабыла
Эмди эзиртет.

¹ Түрк деп сөс алтай тилдин ээжизиле түрүк болор эди. Түрүк — мөш (туба сөс). Айса болзо, түрктер мөш кеберлү бек, үргүлжик көк-жазы. калык деп ат алынган.

АЛТАЙ — ГИМАЛАЙ

(Индиялык кеп куучын керегинде)

Космоско жеткен Гималайлар алдында
Индияда Кашмир деп кеен ороон...
Ойгор журукчы Николай Рерих анда
Баштапкы жорыгынын учында токтогон.

Кеп куучындар угуп, улу журукчы
Гималайлар жажыдын билерге мендеген.
Магометке, Христоско, Буддага
бүткендер
Мында өөркөшпөй кудайга мүргүген.

Же бир куучын улу журукчыны
Куулгазын жажыдыла, кеениле
кайкаткан:
«Будда жарлыкчы кумраан чактарда
Туулу Алтай сындарыла жорыктаган.

Алтайдын баштары — Агару Сүмерлер.
(Сүмер деген сөс Индиядан келиптир).
Усти ороонноң Буддага агару Билим
Кадын-Бажы Уч-Сүмер үстинде
түжүптир...»

* * *

...Jүзүн-башка тилдерлү кудайзак улус
Алтайдын кеенине бажыратан эмтир.
Алтай ла Гималай аржанынаң бирлик,
Агару учурлу деп айдыжатан эмтир.

Россияда — Алтай, Индияда —
Гималай...
Агару сүмерлерин тумандар орогон.

Жажын чакка бирлик ле коштой тургай
Амыр-энчү корыган бу эки ороон!

Алтай тилде Индиядан келген
«Сүмер» ле «Судур» — эн ару сөстөр.
Олор жебренин жажыттарын экелген,
Олордын учурынын арузын көрүгөр.

Жебренин бери бистин ороондорус
Нак журтаары Судур бичикте бичилген.
Олордын агару салымына кереестик —
Алтай ла Гималай сүмерликтер бүткен.

«Алтай — Гималай...» Кандый жараш
угулат:
Россия ла Индиянын бу сүрлери.
Улу учурлар өйлөр түбинде туулат.
Поэт, сен оны жүрегинге билеринг.

(Библиографиялык жетирү)

Күн Уулы, 1964 ж., Жалкын соккон жү-
рек, 1967 ж., От-жалбыш сыгын, 1968 ж.,
Чейне, 1969 ж., Мөңкүлик салкын, 1972 ж.,
Алагүн жаш, 1976 ж., Эртең турагы
куштар, 1980 ж.

БАЖАЛЫКТАР

Күн Уулы

- 3 Тымык көстөр
4 Жаскы түнде
4 Уйуктаган бала
5 Јерим алкаганым
6 Кереес күүн
7 Сенин көстөрүн
9 «Куба чөлдүн түбиле...»
10 «Коот соккон көгүсти...»
11 «Айдын чалузы алыс сыгыраган...»
11 Кус
12 Туулар бажы
12 Суулар ла туулар
13 Алтай түн
14 Јараш јерим үстиле
14 Јиит ийде
15 Крымда
15 Чечек ле жылдыс
16 Марс јалангында
18 Күн Уулы
20 Бис — алтай јииттер
22 Революциялу Кубага
24 Тура тудачылар
26 Јирме беш јаш
28 Поэттин јүрүми
30 Мүркүттү туулардан
31 Јирменчи чактын кижизи
34 Эмдиги кижилик
36 Бис экү
38 Сүүш ле түймеен
40 Кайчы, Қозын-Эркеш ле бис
44 Алжир (Партизаннын өлүми)

Јалкын соккон жүрек

- 53 Јалкын соккон жүрек
55 Энеме
56 Алтай јас
57 Алкаган сөс

- 58 Jүрегим
60 Қар ортозындагы күүк
62 Қышкы аркада
64 Ай ла Алтай
65 Ийиннин тууларында
65 Jурттагы кату жас
68 Мен бойым
69 Таң алдында
70 «Эртен тура тенери...»
71 Чанкырлык
72 Таскылдар салкыны
76 Меге не керек?
79 Туулардан көрөдим

От-жалбыш сыгын

- 83 От-жалбыш сыгын
85 Бир алтай уул
87 Кош-Агашта
88 Кандый жараш телекей
89 Төрөлим
90 Бар терезин жамынган баатыр
91 Курдаш Толянын күүлелери
94 Жайгыда эртен тура
95 Ай-Сулу
97 Jүрейн деп!
98 Жас
99 Баатыр жүрек керегинде жанар
101 Бу түндеги салкын
102 Ойто ло жас
103 Улустый улус керек!

Чейне

- 104 Эртен тура
105 Атту улус
106 Күүктин үни
108 Қадрининг боочызынан төмөн көргөндө...
109 Сен

Мөңкүлик салкын

- 111 Мөңкүлик салкын
112 Төрөлиме жанар

- 114 Менин политикам
 115 Алтай албатынын өскөни керегинде
 117 Кижини кичеейли
 119 Уулым Эркинге
 121 Бистин өбкөлөрис — жебрен түрктөр
 123 Төрөл жеримнин жаражын аыктап...
 125 Эш-нөкөриме
 125 Эң кару кижиге
 126 Түндеги теректер
 127 Сен мени канайдарың

Алагүн жааш

- 129 Келер өйдиг элчизи
 129 Чанкыр үлгер
 130 Василий Шукшиннинг кереезине
 132 Кайсын Кулиев ле Расул Гамзатов
 133 Звездный городокто
 134 Менийи, менийи
 135 Энемнин эрке кебери
 136 Адамнын жүрүми
 138 Кышкыда кыстар
 138 Омар Хайямнын кожоңы
 140 Алтайдын ла кижиликтинг уулы
 140 Курмангазынын күүлериң угуп...
 142 Арслан ла Гуля
 144 Энем, уулым ла мен
 145 Жаскы Кадындагы куу
 146 «Каспа — экинчи Москва»
 147 Азербайджан поэт Фикрет Годжага
 149 Латинамерикалык гитара
 150 Нөкөриме
 150 Мен — Сибирьдег
 151 Бис — Айда ла анда
 152 Мен Алтайымла тудуш

Эртен турагы куштар

- 154 Эртен турагы куштар
 154 Тынымнын алтын садтары
 155 Кычыраачыма
 156 Күн-Сүүш
 158 Жалтанбастарды сүүйдим
 159 Жайалталар керек

- 160 Кижн — Баатыр, кӱксинде — Кӱн
162 Уулыма бир кереес сӱс
163 Энгирде Кызыл Площадьта
164 Ленин, Кижн, Кижилик
167 Алтай Россияга бириккени
168 Тӱрӱл Каспа журт
169 Жебрен ӱбкӱлӱрис
171 Алтай—Гималай

Паслей Самык

(Самыков Василий Торгоевич)

ДУШИ ВОЛШЕБНЫЕ САДЫ

Стихи

На алтайском языке

Редактор Н. Боделукова. Художник В. Запру-
даев. Худ. редактор В. Ортогулова. Техн. ре-
дактор М. Шелепова. Корректор Г. Елемова.

Сдано в набор 29/XII 1981 г. Подписано к печати
19/II 1982 г. АН 05043. Формат 70×90 1/32. Бум. тип.
№ 3. Усл. п. л. 6,43. Уч.-изд. л. 7,63. Тираж 3000. За-
каз № 210. Цена 1 руб. 10 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного изда-
тельства, г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36.
Горно-Алтайская типография, пр. Коммунистический, 27.

1 сая, 10 ача